

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tekstiili- ja vaateustekniikan koulutusohjelma
Ritva Yli-Öyrä

Opinnäytetyö

**TÄMÄN PÄIVÄN KOULUTUKSEN JA TYÖELÄMÄN KOHTAAMINEN
TEKSTIILI- JA VAATETUSTEOLLISUUDEN HISTORIAN JATKEENA**

Työn ohjaaja
Työn teettäjä
Tampere 2009

DI Marja Vanhatalo
Tampereen ammattikorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tekstiili- ja vaateustekniikan koulutusohjelma

Yli-Öyrä, Ritva

Tämän päivän koulutuksen ja työelämän kohtaaminen tekstiili- ja vaateusteollisuuden historian jatkeena

Opinnäytetyö

55 sivua + 4 liitesivua

Työn ohjaaja

DI Marja Vanhatalo

Työn teettäjä

Tampereen ammattikorkeakoulu

Huhtikuu 2009

Hakusanat

teva, työolot, työsuojelu, kysely

TIIVISTELMÄ

Työssä tarkastellaan tekstiili- ja vaateusteollisuutta alkaen teollistumisen kehittymisen alusta, sen etenemistä ja vaikutusta yhteiskuntaan sekä yleiseen kehityksen kulkuun. Tarkastelun kohteena ovat myös työolojen ja työsuojelun kehittyminen sekä kriisien vaikutus, niin kotimaisten kuin merkittävien ulkomaistenkin. Työssä tehdään pieni pintapuolinen katsaus myös muotiin sekä tarkastellaan Neuvostoliiton ja Venäjän vaikutusta Suomen teva-teollisuuteen. Tarkastelun kohteena on myös teva-teollisuuden nykytila ja tulevaisuus sekä koulutuksen historia ja nykyisyys. Työn loppupuolella on kyselytutkimus ammattikoulutason koulutuksen ja työelämän yhteensopivuudesta.

Työn tarkoituksena on historiallaisesti, vaateuksen näkökulmasta, selvittää työelämän ja koulutuksen suhdetta ja niiden yhteensopivuutta, sekä koulutuksen merkitystä. Toisaalta pyrittiin myös selvittämään, saavatko työnantajat koulutuksen kautta tarvitsemaansa työvoimaa ja onko heillä koulutustarvetta, jota oppilaitoksissa voitaisiin täydennyskoulutuksena antaa. Samoin oli tarkoitus saada selville, miksi opiskelijat ovat alkaneet opiskella vaateusalaa, mitä he odottavat tulevaisuudelta ja työharjoittelulta ja toisaalta, onko työharjoittelu vastannut odotuksia.

Menetelminä työssä käytettiin sekä työnantaja- että työntekijäpuolen historiasta kertovia teoksia ja yleisteosta tevanake-alasta. Tevanake-teollisuuden nykytilan ja tulevaisuusnäköymien selvittämiseksi käytössä olivat nykytilaa käsittelevä raportti ja klusteriajatus käsittelevä julkaisu. Lähteenä oli myös oppilaitosten nettisivuja mm. oppilaitosten iän selvittämiseksi. Kysely on tehty sähköpostilla ja muotona ovat vapaat vastaukset.

Tavoitteena on, että niin työnantajat kuin oppilaitoksetkin voisivat hyötyä toistensa ajatuksista ja odotuksista. Samoin tavoitteena on, että osapuolet voisivat hyötyä myös raportin ja julkaisun tehneiden tevanake-alan ammattilaisten näkemyksistä nykytilasta ja tulevaisuudesta.

TAMPERE POLYTECHNIK

Textile and Clothing Technology

Yli-Öyrä, Ritva

Compatibility of Education and Working Life Today, Continue with History of Textile and Clothing Industry

Engineering Thesis

55 pages, 4 appendices

Thesis Supervisor

Marja Vanhatalo (MSc)

Commissioning Company

Tampere Polytechnic

April 2009

Keywords

textile and clothing, work safety, working conditions, enquiry

ABSTRACT

This profession is going to tell you about history of textile and clothing industry. It tells about affects of industrialization for community, people and their life. How crisis affect in homeland and abroad. This also tells you what industry and life was like during the wars, shortage of raw-material and food. This tells how development of trade unions affects working life. This also tells about development from country of cheap labor force to country of expensive labor force. How working conditions and work safety have developed. This tells you little about fashion and the affect of Soviet Union and Russia in Finnish industry and economic life. This also tells about textile and clothing industry today and its future and what can be done better in colleges and working life. What kind of professional training there is in Finland, from the end of 19th century to nowadays. In the end of the report you can find analysis of enquiry for colleges and employers. The aim of enquiry is to know why students start to study to be a dress maker or a dress artisan. What are their dreams and plans for future? What have they learned in the work or what they want to learn in the work? In enquiry I also ask from employers what kind of employees they want, do employers do subcontracting for others or do others do it for them. If they can employ people and if they can't, reasons why not.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

SISÄLLYSLUETTELO	4
LYHENTEET	5
1 JOHDANTO	6
2 TEKSTIILITEOLLISUUDEN HISTORIAA	7
2.1 Työolot	19
2.2 Työsuojelusta	27
2.3 Muoti	29
2.4 Kriisit	30
2.5 Venäjän vaikutus teva-teollisuuteen	38
3 TEVA-TEOLLISUUDEN NYKYTILA JA TULEVAISUUS	40
3.1 Teva-teollisuuden kehittämistarpeiden kartoitus	40
3.2 Modernin tekstiili- ja vaateustalan klusterianalyysi Pirkanmaalla	42
4 KOULUTUS	45
5 KYSELYTUTKIMUS	47
5.1 Opiskelijoiden vastaukset	47
5.2 Yritysten vastaukset	49
5.3 Johtopäätöksiä kyselystä	52
6 PÄÄTELMÄT	53
LÄHDELUETTELO	54

LIITTEET

1	Kyselylomake opiskelijoille
2	Kyselylomake tevanakenaisille
3	Kyselylomake suurille yrityksille
4	Kyselylomake vaateustyriyksille

LYHENTEET

bilateraalikauppa

kahden valtion välinen kauppa, jossa vientiä ja tuontia on yhtä paljon

EEC Euroopan talousyhteisö (European Economic Community)

EFTA Euroopan vapaakauppajärjestö (European Free Trade Association)

ETA Euroopan talousalue, EU laajennettuna EU:hun kuulumattomilla Euroopan mailla

EURATEX Euroopan tekstiili- ja vaatetusteollisuusliittojen edunvalvoja EU:ssa

EY Euroopan yhteisö, EU:n edeltäjä

Finatex Tekstiili- ja vaatetusteollisuus ry

GATT kansainvälisen kaupan edistämiseksi solmittu yleissopimus, joka koskee tulleja ja kaupankäyntiä, nimi tulee sanoista General Agreement on Tariffs and Trade

klusteri yritysten muodostama verkosto, jossa osaaminen, vuorovaikutus ja yhteistyösuhteet tuottavat merkittävää etua (synergia etua) verkoston liiketoiminnan tietyille osalle, suomennoksena voisi käyttää sanaa ryväs

korpilakko laitton lakko, jolla ei ollut keskusjärjestön suostumusta

Lapuanliike äärioikeistolainen liike, tavoitteena hävittää kommunistit

OTK Osuustukkukauppa

Pk-yritys pieni ja keski-suuri yritys, työntekijöitä alle 250, joko liikevaihto enintään 50 milj. € tai taseen loppusumma enintään 43 milj. € ja yrityksestä ei mikään suuryritys tai niiden joukko omista sen pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista yli 25 %

PMK Puuvillan myyntikonttori

SAJ Suomen Ammattijärjestö

SAK Suomen Ammattiliittojen Keskusliitto, 18.6.1969 jälkeen Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö

SEV sosialististen maiden talousjärjestö

SOK Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta

STK Suomen Työnantajien Keskusjärjestö

TEKO tuotannon ja elintason kohottamisohjelmana (1946)

teva tekstiili ja vaatetus

tevanake tekstiili, vaatetus, nahka ja kenkä

vapaakaupunki

kaupunki, jossa kilpailunrajoittaminen oli laitonta, kaupunkiin tuotavasta tavarasta ei tarvinnut maksaa tullia

Vateva Vaatetusteollisuuden valtuuskunta

YYA-sopimus ystävyys, yhteistyö ja avunantosopimus

1 JOHDANTO

Ajatus opinnäytetyön aiheeseen tuli, kun kävimme ekskursioilla ja luokassa kävi yritysvierailijoita. Yleinen ongelma tuntui olevan, etteivät yritykset saa tarvitsemaansa henkilökuntaa. Heräsi kysymys – miksi? Toiseksi valmistuvat ovat tuskissaan, kun eivät saa koulutustaan vastaavaa työtä. Haluavatko yritykset jo valmiiksi kaiken osaavia työntekijöitä, eikö niillä ole resursseja opettaa työntekijöitä ”talon tavoille” ja ohjata työn teossa vai poikkeako koulutus työelämän tarpeista liikaa?

Asian selvittämiseksi tutkin myös tekstiili- ja vaatetusteollisuuden historiaa ja kehitystä. Kirjallisuutta asiasta löytyi kiitettävästi, ja aiheesta olisi pystynyt kirjoittamaan, vaikka kokonaisen kirjan. Mielenkiintoista oli, että samoista asioista löytyi sekä työnantaja- että työntekijäpuolen näkökulma. Asiaa olisi saanut avarrettua myös tutustumalla tarkemmin esimerkiksi naisten yrittäjyyden ongelmiin, mutta se on jo toinen tutkimuskohde. Materiaalina olisi voinut olla mm. Vaasan historiaa käsittelevä kirjasarja, jonka toisessa osassa on tarinoita Vaasasta. Aiheeseen liittyy myös Pohjanmaan museossa oleva näyttely ”Vaasa 400 vuotta”.

Asian selvittämiseksi tein myös kyselyn, joka tehtiin lomaketutkimuksena sähköpostin kautta. Syy sähköpostin käyttöön oli kyselyn kohderyhmän koko, henkilökohtaiset haastattelut olisivat olleet vaikea toteuttaa yksin. Tutkimus tehtiin kysymyksillä, joihin haastateltavat vastasivat omin sanoin, ei vaihtoehtovastauksista valiten. Päädyin tähän muotoon, koska vaihtoehtokysymyksiin voi olla mahdotonta ja tuskastuttavaa vastata, kun mikään vaihtoehto ei oikein ole sopiva.

Tavoitteenani oli, että tutkimus hyödyttäisi sekä koulutus- että työntekijäpuolta. Analysoin vastaukset opiskelijoiden ja työnantajien kannalta. Tutkimuksen kohteena olivat tevanakenaiset, isot yritykset, ammattikoulu ja käsi- ja taideteollinen oppilaitos sekä vaatetusliikkeet.

2 TEKSTIILITEOLLISUUDEN HISTORIAA

Jo maamme ensimmäisillä asukkailla oli taito kutoam ja keskiajalla taito oli lähes joka kodissa. Raaka-aineina käytettiin villaa, pellavaa ja hamppua. Ihmisillä oli tarve tehdä kaikki tarvitsemansa itse, aina 1800-luvulle asti. /2, s. 6/ Hansan valtakaudella, 1300-luvulla, siirtyi käsityöläisiä, mm. turkkureita, Turkuun. Asetusten mukaan turkkurin ammattia sai harjoittaa vain Turussa, Helsingissä ja Viipurissa, minkä vuoksi taito ei levinnyt maaseudulle. Turkikset tuotiin kaupunkiin muokattaviksi. Niitä käytettiin lisäksi verorahana, ja osa palkollisten palkoista saatettiin maksaa turkiksina. Ensimmäiset verkakutomot perustettiin 1500-luvulla Turun linnaan ja Halisiin. Maahamme tuli käsityöläisiä myös Ruotsista ja Saksasta. Menekkevaikeudet kuitenkin kuihuttivat verkakutomot, koska vallalla oli vielä luontaistalous. /1, s. 222/ Englannissa keksittiin neulekone 1589, paljon ennen kutoma- tai ompelukoneita. /1, s. 9/

Räätälit perustivat ensimmäiset ammattikunnat jo 1600-luvulla, ja niillä oli kiinteät yhteydet Tukholmaan jo 1700-luvulla /1, s. 14/. Ammattikunnilla oli omat sääntönsä, joissa oli tarkkaan määrätty mestareiden ja apulaisten määrä ja vain mestari sai harjoittaa käsityöläisammattia. Räätälit eivät olleet ainoita, jotka saivat elantonsa 1600 - 1800-luvuilla vaatteista ja kankaista. Lisäksi oli myös kankuri-, värjäri- ja hattumaakarimestarit. /2, s.7/

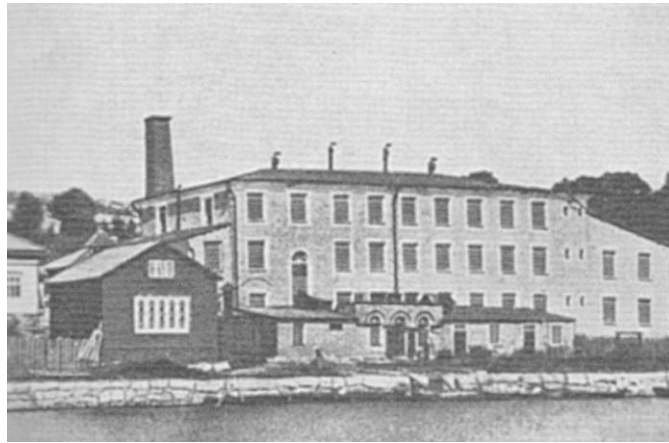
1700-luku

Teollistumisen alkamiseen vaikutti 1734 annettu määräys, jonka mukaan maaherrat veloitettiin kehittämään lääninsä ehtoja /3, s. 10/. Kun rukki kehiteltiin 1700-luvulla ja kutomisen tekniikkakin kehittyi, teollistuminen ja ammattimainen käsityöiden teko hidastui /2, s.6/. Turkuun tuomiokirkon naapuriin perustettiin manufaktuurilaitos vuonna 1738, perustajina Esaias Wechter ja Henrik Rungren. Littoisiin rakennettiin verkatehdas, ja siitä katsotaan tekstiiliteollisuuden Suomessa varsinaisesti alkaneen. /1, s.222; 3, s.9/ Varsinaisena syynä tehtaiden rakentamiseen katsottiin olevan lainsäädäntö, jossa määrättiin, että armeijan vaatteet tuli valmistaa kotimaassa /3, s. 9/.

Vaikka neulekone oli keksitty jo 1500-luvulla, ensimmäiset trikootehtaat perustettiin 1740-luvulla Turkuun. Samaan aikaan kansaa opetettiin neulomaan puikoilla. Ensimmäiset valmisvaatteet olivat trikoo- ja neuletuotteita. Monet trikoo- ja neulealan yritykset olivat naisten perustamia. /1, s.143/ Friedrich Lütke perusti 1740 Turkuun sukka- ja nuttukutomon, joka oli Suomen trikoo- ja sukkateollisuuden uranuurtaja. 1700-luvulla perustettiin useita verkatehtaita, pellavakehräämöitä ja -kutomoita, silkki- ja nauhatehtaita ja buldaani- eli purje- ja telttakangasverstaita. /1, s.223/ Monet mullistavat tekstiiliteollisuuden keksinnöt tehtiin 1700-luvun lopulla. Englannissa kehiteltiin muitakin koneita tekstiilituotantoon kuin neulekone, vuonna 1760 kehrukone ja 1790 kutomakone. /1, s. 9/

1800-luku

Turkisten vienti oli vuosisadan alussa runsasta ja tärkein vientipaikka oli Viipuri. Skotlannista kotoisin ollut James Finlayson perusti 1820 puuvillatehtaan Tammerkosken rannalle. /1, s. 223/ Tehdas oli aluksi tekstiilikoneiden rakentaja ja vuonna 1828 siitä tuli tekstiilitehdas /1, s.9/. Se olikin vuosisadan puolivälistä 70 vuotta eteenpäin Pohjoismaiden suurin teollinen työpaikka /1, s. 223/. Maahamme perustettiin myös muita puuvillatehtaita, kuten John Bakerin 1845 Turkuun perustama puuvilla-tehdas. Baker oli ennen tehtaansa perustamista työskennellyt mm. Finlaysonilla uudistaen tehtaan koneita (kuva 1). /3, s. 25, 26/

Kuva 1 John Bakerin puuvillatehdas /3, s. 27/

Finlaysonin suojissa toimi myös William Nottbeckin 1845 perustama trikoo- ja sukatehdas, joka valmisti paitsi sukia myös alushousuja ja nuttuja. Tehdas toimi vuoden 1896 lamaan asti. /1, s. 13/ Lähes kolmesataa vuotta neulekoneen keksimisen jälkeen keksittiin myös ompelukone. Isaac Merrit kehitti ja patentoi Singerin ompelukoneen vuonna 1851. /1, s. 9/ Ainakin osittain omavaraistalouden vuoksi Suomen kutomateollisuus oli vielä 1850 viennin varassa, yli puolet sen tuotannosta meni Venäjälle. Kotimaassa tärkein kuluttaja oli armeija. /1, s. 10/ Höyryvoima tuli käyttöön vuosisadan puolivälissä, kun Axel Wilhelm Wahren alkoi käyttää sitä Forssan tehtaillaan /3, s. 33/. Adolf Törngren perusti pellavatehtaan Tammerkosken rannalle vuonna 1856 /1, s. 12/. Omasta tekstiilituotannostamme ei kuitenkaan löytynyt kaikille mieleisiä materiaaleja, joten vuosisadan puolivälissä tuotiin runsaasti puuvilla-, silkki-, villa- ja villasekoitekankaita sekä pitsejä ja samettia /1, s. 16/.

Talouden kasvun nopeutuessa 1860-luvulla teollinen tuotanto pääsi tasoihin kotitekoisen kanssa. 1860- ja 70-luvuilla annetut elinkeinoasetukset merkitsivät siirtymistä luontaistaloudesta vaihtotalouteen, rakennettiin rautateitä ja Saimaan kanava, perustettiin pankkeja, saha- ja paperiteollisuutta sekä kauppoja myös maaseudulle. /1, s. 10/ Amerikan sisällissota vuosina 1861 - 65 vaikutti myös Suomen talouteen. Se aiheutti puuvillapulan, joka nosti raaka-aineiden hinnan korkealle. Sääoloista johtuneet nälkävuodet 1860-luvun lopulla aiheuttivat mm. tautien leviämistä, paljon väestöä kuoli sekä nälkään että tauteihin ja kansantalous kääntyi jyrkkään laskuun. /1, s. 13; 3, s. 34/

Rääätäleiden rinnalle tulivat ompelijattaret, jotka ompelivat kevyempiä vaatteita, kuten alusvaatteita ja puseroita (kuva 2). He ompelivat vaatteet monesti käsin, koska koneommelta ei hyväksytty hienoimmista ompelutöissä. Työtä tuli helpottamaan silmäneulan mallin muuttuminen 1860-luvulla. /1, s. 14/

Kuva 2 Porilaisen ompeluateljeen oppilaita n. 1900 /3, s. 58/

Helsingissä oli 1860-luvulla 28 rääätäliä, 77 kisäliä ja 49 oppipoikaa ja 1870-luvulla kymmeniä naisten vaatteiden valmistajia /1, s. 15/. Caroline Juselius perusti 1865 Turkuun ensimmäisen paitatehtaan. Perustettiin myös rääätälinverstaita, ateljeita ja trikookutomoita. Ne menestyivät ja monista kehittyi teollisuuslaitoksia. /1, s. 13/ Ensimmäinen paitatehdas Tampereelle perustettiin kymmenen vuotta myöhemmin 1875 /2, s. 16/. Veera Taht perusti 1886 Viipuriin trikooetehtaan – G.Tahtin trikookutomon, joka valmisti villatakkeja ym. kudonnaisia. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä tehdas oli todennäköisesti muotiteollisuuden uranuurtaja maassamme. Aiemmin tuontitavarana olleet hienot jumbperit ja puserot valmistettiin nyt Tahtin trikookutomossa. /1, s. 13/ Kutomo siirtyi toisen maailmansodan aikana Turkuun ja toimi vuoteen 1966 asti /1, s.24/.

Etenkin Pohjanmaalle perustettiin lukuisia pieniä nahkurinverstaita. Tampereen Jalkinetehdas oli ensimmäinen kenkätehdas. Se perustettiin 1875 sekä Fredriksonin ja Friitalan tehtaot vastaavasti 1800-luvun viimeisillä vuosikymmenillä. Vuosisadan loppupuolella tekstiiliteollisuuden kasvu oli voimakasta. Vuonna 1895 kotimainen tehdastuotanto ylitti ulkomailta tapahtuvan tekstiilien tuonnin. /1, s. 13/ Sortokaudet vaikuttivat koko Suomeen niin talouselämään kuin yksityisten ihmistenkin elämään. Ensimmäinen sortokausi alkoi 1899, Suomea painostettiin ja tavaroiden kysyntä väheni. /1, s. 153; 2, s. 50/

1900 - 1939

Käsityöläisten ammattinimikkeet muuttuivat ja monipuolistuivat töiden muuttumisen myötä. Kun vuonna 1815 oli rääätäleitä, hattumaakareita ja suutareita, niin 1900-luvun alussa oli paitatehtailijoita, rääätäleitä, lakkirääätäleitä, ompelijattaria, kapparääätäleitä, hatunneuloja, suutareita ja turkkureita. Käytännössä käsityöverstas vain laajennettiin ja koneistettiin,

siirryttiin sarja- ja varastotuotantoon – käsityöverstaista tuli tehtaita. /2, s. 15/ Varastovaateteollisuuden tarkoituksena oli alun perin tarjota ompelijattarille ja räätäleille työtä hiljaisena aikana, kun osaavat ihmiset haluttiin pitää talossa tulevaa sesonkia varten. /2, s. 16/ Toki täysin uusiakin tehtaita ja tuotantolaitoksia perustettiin. Aluksi tehtiin vaatteita, joiden ei tarvinnut istua täsmällisesti, kuten takkeja, puseroita, aamutakkeja, liinavaatteita ja trikootavaroita. /2, s. 15/ Vuosisadan alkuun mennessä oli kehitetty useita erikoiskoneita erilaisia tekstiilejä ja työvaiheita varten. Ateljeet, pienet räätälinverstaat ja kotiompelijat vaatettivat ihmiset pitkään 1900-luvulle asti. /1, s. 16/ Merkittävimmät vaateteollisuuden haarat 1910-luvulle saakka olivat trikoo-, paita-, hattu- ja lakkiteollisuus. Pukujen tehdasmainen valmistus aloitettiin Tampereella vuonna 1906. Samoihin aikoihin alettiin valmistaa teollisesti myös naisten vaatteita. /2, s. 16/ Vuosisadan alussa vaateteollisuuden tyväestä oli 57 % trikotehtaiden työläisiä /2, s. 14/.

Venäjän ja Japanin välinen sota vuonna 1904 vähensi Suomen painostamista ja lisäsi tavaroiden kysyntää. Suomen Gummitehdas Ab valmisti kalosseja ja tarvitsi niihin tekstiilistä vuoreja. Kalossit olivat vuosien ajan tärkeä artikkeli. /1, s. 153/ Ensimmäisen maailmansodan aikana syntyi uudelleen puuvillan raaka-ainepula. Silloin Lapinniemen tehtaaseen oli ostettu Englannista puuvillaa parin vuoden tarpeisiin, Ruotsi kielsi sen kauttakulun /3, s. 75/. Sen vuoksi vuosina 1915 ja 16 viisi puuvillatehdasta rahtasi puuvillapaaleja Kirkniemen sataman kautta Suomeen /3, s. 80 - 81/. Venäjän armeijalta tuli tilauksia, koska armeijan varusteet tuli valmistaa kotimaassa. Tarviketoimitukset olivat suurimmillaan 1916. Kansalaissota, 1917 - 18, pysäytti monet tehtaat. /1, s. 223/ Tampereella tehtaat yritettiin pitää mahdollisimman kauan käynnissä, mutta kun kaupungista tuli sotatanner, se ei enää ollut mahdollista /3, s. 86/.

Osuustoiminta alkoi myös kehittyä. Vuonna 1904 perustettiin SOK, sille neulomo 1914 ja 1920 uusi trikookutommo (kuva 3), joka valmisti yhteensä toistakymmentä eri artikkelia mm. paitoja, esiliinoja, alushousuja, työpuseroita ja -housuja. /1, s. 135/ OTK eli Osuustukkukauppa perustettiin vuonna 1916, neulomon ja pukimon se perusti vuonna 1925. OTK:n pukutehdas aloitti ensimmäisenä Suomessa sarjatuotannon. /1, s. 138/ Kauppiaiden keskuskuunta eli Vähittäiskauppiaiden Tukkuliike, myöhemmin Kesko, perustettiin vuonna 1929. Vuonna 1932 se osti Helmi Virtasen, tavaransaantivaikeuksien vuoksi konkurssiin menneen, Lahden Paita- ja Esiliinatehtaan. /1, s. 140

Kuva 3 Trikoon valmistusta SOK:lla 1930-luvulla /1, s. 136/

Suomalainen kutomateollisuus alkoi etsiä yhteyttä taiteilijoihin, ja niin tehtaiden ja suunnittelijoiden välillä alkoi olla yhteistyötä 1910- ja 1920-luvuilla. Ensimmäinen tällainen malliateljee tosin oli ollut jo 1700-luvulla Lyonin kangastehtaalla. /1, s. 14/
Vaateusteollisuuden varsinainen läpimurto oli 1920-luvulla /2, s. 15/.

Kasvun aikaa oli taas 1920 - 30-luvuilla. Yrityksiä perustettiin ja kansa alkoi hyväksyä tehdastekoiset vaatteet kotitekoisten tilalle. Tehdastekoisena sai esiliinoja, paitoja, työvaatteita, raskaita päällysvaatteita ja miesten pukuja. Trikooteollisuus valmisti alusvaatteita sekä muoti- ja urheilupuseroita. Nousua kesti talvisotaan asti. /1, s. 223; 2, s. 15/ Voimakasta kasvua oli myös kutomateollisuudessa vuosina 1928 – 36. Suurin lisäys tuli villateollisuuteen. 1930-luvulla perustettiin myös silkkitutomoita. /2, s. 143/ Suurin osa, lähes 2/3, kutomoista perustettiin 1918 - 34 /2, s. 144/. Ilmiö vaikutti myös rääätäliverstaisiin. Ne vähenivät ja syrjäytyivät, vaikka eivät kuitenkaan hävinneet, ja pukutehtaat yleistyivät. Suurin suhteellinen muutos tapahtui ompeluliikkeissä, joiden työntekijämäärä viisinkertaistui kymmenessä vuodessa. Pukutehtaiden suhteellinen kasvu oli kaksinkertainen. Lukumääräisesti puolet työpaikoista syntyi pukutehtaisiin. /2, s. 140/ Tekstiiliteollisuudella oli 1930-luvulla myös huomattava tullisuoja, ja tekstiiliteollisuus oli tyypillistä kotimarkkinateollisuutta /2, s. 144/. Suojatulleja ei kuitenkaan voinut kauppapoliittisista syistä korottaa. Esimerkiksi Iso-Britannia vahti tiukasti etujaan maamme markkinoilla. Vuosikymmenen lopulla tuotiin halpoja ulkoeurooppalaisia kankaita. /2, s. 145/

1930-luvun lama

1930-luvulla lama levisi Yhdysvalloista Länsi-Euroopan teollisuusmaihin ja Pohjoismaihin, myös Suomeen, minkä seurauksena vienti romahti ja työväki tehtaissa väheni /3, s. 99/. Vuosien 1928 - 32 laman aikana monet yritykset joutuivat lopettamaan /1, s. 223/. Vielä pari vuotta lama jälkeenkkin etenkin kutomateollisuus oli suhdanneherkkää, mutta vuodesta 1937 kasvu oli jo vakaata. Vuosikymmenen puolivälissä erityisesti puuvillateollisuudessa tehtiin laajennuksia ja konekantaa uudistettiin. /2, s. 176/ Nousukauden alettua oli paljon palkkaliikkeitä, mutta tilanne rauhoittui vuoteen 1939 mennessä. Suurin osa näistä palkkaliikkeistä päättyi työntekijöiden eduksi. /2, s. 177/

Laman myötä alettiin kiinnittää huomiota kauppapoliittisiin kysymyksiin, tullipolitiikkaan ja vientiteollisuuden asemaan. /3, s. 103/ Vuonna 1938 viides osa maamme teollisista työpaikoista oli tekstiili- ja vaateusteollisuudessa /1, s. 15/. Muun muassa Suomen Trikoolla oli vientiä Ruotsiin, minkä sota katkaisi muutamaksi vuosikymmeneksi. Kudos Oy Silo palkkasi vuonna 1938 ensimmäisen koulutetun suunnittelijan, Hilikka Palojoen. /1, s. 223/ Vuosina 1932 - 82 toimi PMK eli puuvillan myyntikonttori. Se hoiti keskitetysti seitsemän puuvillatehtaan myynnin ja sijaitsi Tampereella. /1, s. 10/

Sota- ja pula-aika

Sota-ajan raaka-ainepulan vuoksi ei saanut valmistaa kuin välttämättömän tarpeen, ei ylellisyystavaroita, kuten yöpaitoja tai rintaliivejä. /1, s. 152/ Säännöstelyltä säästyivät vain morsiushunnut, tekokukat, äitiysliivit ja sotilasvyöt /3, s. 115/. Vaatetusteollisuus valmisti Puolustuslaitoksen ja Kansanhuoltoministeriön tilauksia, asepukuja, lumipukuja ja sairaanhoitohenkilöstön vaatteita /1, s. 29/. Sota toi mukanaan raaka-ainepulan ja korvikemateriaalit, kuten paperilangat ja -kankaat sekä sillan /1, s. 29; 3, s. 114/. Raaka-ainepula johtui osaksi siitä, että tuottajat olivat vihollisen alueella. Helpotusta pulaan saatiin Saksasta, josta tuotiin aluksi myös sillaa ja keinosilkkiä. Sodan loppuvaiheessa niitä tuottivat Säteri Oy ja Kuitu Oy. /2, s. 198/ Tekstiiliteollisuuden aallonpohja oli 1942. Sen jälkeen alkoi nousu, opittiin käyttämään korvikemateriaaleja ja sopeuduttiin sota-ajan oloihin /2, s. 198/. Sodan myötä ristiriidat tasoittuivat ja kansalaisten mukautumisalttius lisääntyi, erityisjärjestelyt aiheuttivat vain harvoin vastalauseita /2, s. 177/. Kutoma- ja vaatetusteollisuuden työntekijöistä oli 30-luvulla ollut 82 - 85 % naisia ja sotavuosina 86 - 88 %, kun koko teollisuudesta osuus oli vain n. 39 % ja korkeimmillaankin alle 50 % /2, s. 180/. Valtio odotti, että työnantajat maksoivat myös sodassa oleville työntekijöilleen palkkaa, mistä aiheutui etenkin pienille työnantajille suuria vaikeuksia. Valtio maksoi avustusta vain, jos työnantaja ei siihen pystynyt. STK ryhtyi järjestämään avustuksia suuriin yrityksiin. Avustuksen suuruus oli 75 % palkasta. Sota-aikana tuli voimaan myös poikkeusmääräyksiä, kuten yleinen työvelvollisuus. /2, s. 182/ Vuonna 1940 STK hyväksyi viimein työntekijäpuolen neuvottelukummaniksi /2, s. 184/.

Sota-aikana siirrettiin Karjalan alueelta kymmeniä teollisuuslaitoksia muualle Suomeen, valta-osa Helsinkiin ja Turkuun, mutta myös mm. Karjalan Puku Jyväskylään (kuva 4), Rissanen Oy Pohjan kuntaan ja Viipurin vaatetustehdas Pietarsaareen, Kauhajoelle ja Liminkaan. Osa yrityksistä oli siirretty jo ennen sodan syttymistä.

Kuva 4 Karjalan Puvun viimeistämö Viipurissa 1930-luvun lopulla /2, s. 172/

Siirrot aiheuttivat ongelmia työoloihin ja palkanmaksuun, ja lisänä oli vielä ihmisten sopeutuminen toisenlaisiin oloihin. Ongelmia yrityksille aiheutui myös Puolustuslaitoksen

tilauksista, jotka menivät lukuisten välikäsien kautta ja lopulliselle tekijälle jäi palkkiosta vain vähän. /1, s. 29; 2, s. 187/ Siitä huolimatta tilauksista käytiin tiukkaa kilpailua, mikä heikensi edelleen kannattavuutta, ja työnantajat olivat suurissa vaikeuksissa /2, s. 188/. Suomen ulkomaankauppaa vaikeuttivat vielä rauhantulon jälkeinkin muualla jatkunut sota. Talvisodan sekä Tanskan ja Norjan miehitysten (kevällä 1940) jälkeen vienti oli Petsamon merikuljetusreitillä varassa. /2, s. 197/

Vuosina 1944 - 45 puute ja ahdinko olivat pahimmillaan. Toisaalta pula myös nosti esiin ihmisten luovuuden, mm. armeijalta jääneistä vaatteista tehtiin uusia vaatteita ja teltoista ommeltiin takkeja. /1, s. 29; 3, s. 121/ Tekstiilien säännöstely alkoi helpottaa vasta 1946 ja se kesti 1950-luvulle asti /1, s. 29; 3, s. 115/. Säterin tuotannon lähdettyä käyntiin harkittiin jopa vientiä USA:han ja paluustona olisi tuotu puuvillaa. Tekstiiliteollisuudessa oli jo 1947 täystyöllisyys. /2, s. 212/

Rauhan solmimisen jälkeen Suomessa muuttui sekä sisä- että ulkopolitiikka. Neuvostoliiton kanssa solmittiin YYA-sopimus (1948), työnantajien ja työntekijöiden järjestäytyminen lisääntyi, erityisesti naisten. Myös toimihenkilöt ryhtyivät järjestäytymään ja perustivat oman järjestönsä. Ammattiyhdistysliikkeestä tuli merkittävä yhteiskunnallinen voimatekijä, ja työehtosopimuksia alettiin solmia keskusjärjestöjen kesken. /2, s. 204 – 207/ Sodan jälkeen alkoi vaatetuksen yhteistyö sekä Pohjoismaisten että kansainvälisten vastaavien järjestöjen kanssa. Valtaosa vaatetuksen työpaikoista oli pienissä yrityksissä, jotka kuuluivat eri liittoihin. Ei siis ollut yhtä ainoata työnantajan edustajaa, jonka kanssa työntekijät olisivat voineet neuvotella. /2, s. 229/ Korvikemateriaaleista päästiin vähitellen eroon, ja kuluttajat alkoivat kiinnittää enemmän huomiota tavarahan hintaan ja laatuun sekä vähitellen myös muodikkuuteen. Tuotantoa piti muuttaa asiakkaiden toiveiden mukaiseksi, ja se aiheutti ajoittain työttömyyttä. Vaatturityö vapautui hintasäännöstelystä vuonna 1949 ja kotityö, ammattilaisten harmiksi, alkoi jälleen yleistyä. Kulutuksen kasvuun vaikutti myös se, että ihmiset olivat sodan aikana kuluttaneet vanhat vaatteensa loppuun ja täytyi hankkia uusia. /2, s. 231/

1950-luku

Suomen valmisvaateteollisuuden katsotaan alkaneen Suomen Pukimon perustamisesta vuonna 1911. Perustajana oli Heikki Kestilä, joka alkoi valmistaa suvun kangaskaupan kankaista vaatteita. Aluksi ne teetettiin alihankintana kotiompelijoilla, sitten myös varastoon ja 1950-luvulla alkoi urakkapalkkaus. /1, s. 27/ Tuontia valvoivat valtiovarainministeriö ja tullihallitus lisenssiviraston välityksellä, mistä seurauksena oli, ettei ollut ulkomaista kilpailua. Tämän vuoksi perustettiin paljon uusia yrityksiä, jotka valmistivat tuotteita aluksi vain kotimaan markkinoille. Kauppa Neuvostoliittoa alkoi ja ensimmäiset vientikosketukset syntyivät 1956. /1, s. 29/ Vaatetusteollisuudessa yleistyivät rationalisoinnin myötä uudet koneet (kuva 5). /2, s. 242/

Kuva 5 Turo Oy:n uusi prässäämö /2, s. 243/

40-luvun nousukautta seurasi laskukausi, ja syystalvella 1950 työllisyystilanne heikkeni ratkaisevasti. Vaatetusallalla neuvoteltiin uutta työehtosopimusta. Pääsopimus syntyikin tammikuussa 1951. Silloin syntyi myös ensimmäinen salonkiompelijoita koskeva sopimus Pukimo- ja turkisliiton kanssa. Liittojen välisissä neuvotteluissa käsiteltiin myös naisten ja miesten samapalkkaisuutta. Vaikka yhteiskunnassa oli lama, tilaustyötä tekevien vaatturien ja modistien työllisyys oli hyvä. /2, s. 260/ Laskukausi päättyi vuoden 1953 aikana, ja seuraavat 10 vuotta olivat sodanjälkeisen ajan taloudellisen kasvun parhaat vuodet /2, s. 264/. Ensimmäiset sodanjälkeiset alennusmyynnit pidettiin vuonna 1951, myyntiin saatiin vauhtia ja varastoja pienennettyä. /3, s. 143/ Vaatetusteollisuuden valtuuskunta, Vateva, perustettiin kehittämään ja edistämään suomalaista vaatetusteollisuutta /3, s. 176/.

Koko vuosikymmenen alku oli käyty neuvotteluja palkoista ja työehdoista. Lopulta tilanne ajautui lakkoon vuonna 1956. Samaan aikaan inflaation hillitsemiseksi tehty palkka- ja hintasäännöstely purettiin. /2, s. 259 – 266/ Yleislakon lisäksi tuli huono suhdannekehitys, mm. inflaatio ja kaupparajoitusten purkamisen /1, s. 157/. Työvoimasta kolmasosa oli lomautettuna vuonna 1957, ja sitten syyskuussa markan devalvointi tuki vientiteollisuutta /3, s.163/. Kutomateollisuudessa oli vuonna 1957 maan valuuttapolitiikan vuoksi ongelmia. Jouduttiin supistamaan tuotantoa, mikä vaikutti naisiin niin paljon enemmän kuin miehiin, että ryhdyttiin miettimään erityisiä toimenpiteitä nimenomaan naistyöttömyyden hoitamiseksi. /2, s. 271/

Vuosikymmenen lopulla kaupan vapautuminen toi halvat tuotteet ulkomailta, minkä seurauksena työttömyys lisääntyi ja kulutus väheni. Tehtaissa tehtiin lyhennettyä työviikkoa. /1, s. 153/ Vuosi 1958 oli sodanjälkeisen ajan aallonpohja tuotannon kasvun ja kansantulon osalta. Noususuhdanne alkoi kuitenkin jo seuraavana vuonna voimakkaana, vaatetusteollisuuden tuotanto kasvoi jopa 20 %:lla. Vuoden aikana keskusteltiin myös Pohjoismaiden välisestä vapaakauppa-alueesta, mutta lopulta muut Pohjoismaat liittyivät EFTAan, johon Suomi pääsi liitännäisjäsenenä vasta 1961. /2, s. 278/

1960-luku

Tampereelle Onkiniemeen perustettiin stretch-nailonsukkatehdas, joka oli ensimmäinen maassamme. Sukkahousujen tuotanto alkoi 1960. /1, s. 153/ Tultaessa 1960-luvulle alkoi nousukausi, jonka seurauksena tehtaat palasivat normaaleihin työviikkoihin. Vienti kasvoi ripeästi Yhdysvaltoihin ja Keski-Eurooppaan sekä erityisesti Neuvostoliittoon, jonne viennistä meni 81 %. /3, s. 177/ Osasyynä vaatetusalan nopeaan kasvuun olivat valtion vaatehankintoihin myönnetyt määrärahat. /2, s. 278/ Myös muun elinkeinoelämän toipuminen vaikutti ja vienti kasvoi. Aloitettiin myös keskustelut Suomen mahdollisesta liittymisestä Suomen ja Euroopan väliseen vapaakauppaliittoon. Tekstiiliteollisuus oli yhdistämässä voimiaan. Vain villatehtaat olivat sota-aikana perustetussa omissa ostokonttorissaan ja PMK hoiti, ainakin alkuvaiheessa, oman alansa jakelua. /3, s. 182, 183/ Vuonna 1960 perustettiin Tekstiilityöväenliitto /2, s. 283/.

Nousukausi hidastui vuonna 1961. Sopimukset EFTAn ja Neuvostoliiton kanssa helpottivat tuontia, teollisuuden nousu pysähtyi ja ostovoima heikkeni kaksivuotisen palkkasopimuksen vuoksi /2, s. 283/. Sopimukset merkitsivät liitännäisjäsenyyttä EFTAssa vuosiksi 1961 - 86 (täysjäsenyys 1986). Neuvostoliito sai saman suosituimmaseman kuin EFTA-maat. Lisäksi tulleeihin tuli 20 - 30 % alennuksia ja sopimusten seurauksena purettiin myös tullisuojat ja kaupparajoitukset. Näiden toimien seurauksena myös vienti helpottui. /1, s. 157; 3, s. 183/. Viennin tärkeimmät tuoteryhmät olivat trikootuotteet, asusteet, alusvaatteet ja sukat (kuva 6) /2, s. 303/.

Kuva 6 Trikootuotteiden tarkastusta Suomen Trikoon tehtaalla 1960-luvulla /2, s. 263/

Vuonna 1962 korkeasuhdanne taittui ja tuotannon kasvun pysähdyttyä työntekijämäärä laski lähes 6 % /3, s. 184/. Epävakautta oli myös vuonna 1963, syynä yleiseurooppalainen suhdannetaantuma. Epävarmuutta toi myös uusi liikevaihtovero ja lukuisat lakot. Vaatetusteollisuudessa oli lama vuonna 1964, moni tuotantolaitos lopetti. Vaatetusteollisuuden tuotanto oli alimmillaan vuonna 1965. /2, s. 283/

Talous kuitenkin elpyi ja tekstiilien vienti kasvoi tuontia suuremmaksi. Vaatetusteollisuuden työntekijämäärä oli suurimmillaan n. 35 000. Yritysten lukumäärän kasvuun vaikutti suuresti

Ruotsin vaatetusteollisuuden siirtyminen halvan työvoiman Suomeen. /1, s. 224/ Vuosina 1966 - 67 teva-alalla oli voimakasta rationalisointia ja saneerausta, mikä vaikutti alan työllisyystilanteeseen. Ammattiliitot odottivat valtiolta tukea ja vastuuta, ettei alalle koulutettaisi uutta väkeä, kun vanhempaa väkeä siirrettiin samaan aikaan pakkolomille ja irtisanottiin. Liitot odottivat koulutusvalikoiman laajentamista. /2, s. 304/ Markka devalvoitiin vuonna 1967 ja kansainvälinen korkeasuhdanne alkoi. Seuraavana vuonna noususuhdanne oli ennakoitua voimakkaampi, ja vuonna 1969 vienti lisääntyi 55 % ja tuonti 40 %. /3, s. 194/ Kuitenkin tuonti oli markkamääräisesti vientiä suurempaa. Osasyynä viennin kasvuun oli suuremmat vientiponnistelut. /2, s. 303/

Vaikka ammattiliitot olivat olleet huolissaan alan ylikoulutuksesta, niin jo 1969 alalla vallitsi täystyöllisyys, kun erityisesti teva-alan ruotsalaiset yritykset tulivat Suomeen. ”Maaltapaon” seurauksena syrjäseutuja uhkasi väestökato, joten valtio ja kunnat tukivat yritysten perustamista ns. kehitysalueille. Vaatetus- ja trikooteollisuus oli helppo viedä, koska se ei sitonut suuria pääomia ja se työllisti hyvin. /2, s. 305/ Tampereella oli 1960-luvulla 34 tekstiili- ja 42 vaatetustehdasta, yhteenlaskettu tuotanto oli 30 % maan vaatetusteollisuudesta. /1, s. 82/

SAK:ssa oli sisäisten erimielisyyksien vuoksi ollut koko vuosikymmenen hajaannuksen tila. Osa jäsenliitoista oli mennyt uudelleen perustetun SAJ taakse, mutta vuosikymmenen lopulla molemmat liitot asettivat tavoitteekseen uuden keskusjärjestön perustamisen. /2, s. 309/ Kesäkuussa 1969 perustetun uuden SAK:n tavoitteena oli, että siihen voisivat liittyä kaikki tekstiilin ja vaatetuksen sekä nahka-, jalkine- ja kumialan työläiset. /2, s. 310/ Lopullinen liitos tuli vasta 1970. Jäsenliitot perustivat yhteisen liiton, jonka nimeksi tuli Tekstiili- ja vaatetustyöväenliitto. /2, s. 311/

1970-luku

Vaatetusteollisuuden yrityksiä oli 1970-luvulla enimmillään 519. Tehtailla oli työvoimapula, Neuvostoliiton kauppaa oli paljon ja ostoerät olivat suuria. /1, s. 35/ Juuri Neuvostoliiton kaupan vuoksi yksittäiset valmistuserät olivat suuria ja jokaisella tehtaalla oli omat mallistonsa (kuva 7). Tullivapauden jatkamisesta sovittiin Tanskan ja Englannin kanssa erikseen vuonna 1973, muihin EEC-maihin oli vielä tullit /3, s. 210/.

Kuva 7 Kestilän safariasuja vuodelta 1976 /1, s. 28/

Vuonna 1973 oli voimakas korkeasuhdanne, mutta jo seuraavana vuonna alkoi pitkä ja syvä lama, joka oli kansainvälinen ja ainakin osittain öljykriisin aiheuttama. Tekstiilien vienti laski ja tuonti kasvoi. Työntekijöiden määrä väheni 2300 henkilöllä. Seuraava vuosi oli laman syvin ja teollisuuden tuotanto aleni ensi kertaa 30 vuoteen. Samana vuonna yhdistettiin naisten ja miesten palkkataulukot /3, s. 216,229, 231/ Vaikeata aikaa kesti vuoteen 1978, mutta seuraavana vuonna tuli käänne parempaan /3,s. 234/. EEC:n kanssa ratifioitiin vapaakauppasopimus ja SEV-maiden kanssa solmittiin taloudellis- ja tieteellistekninen yhteistyösopimus /3, s. 217, 218/.

1980-luku

Tultaessa 1980-luvulle vaatteiden vienti oli neljä kertaa tuontia suurempaa ja Neuvostoliiton vienti ylitti EFTA-viennin. /1, s. 35/ Neuvostoliiton kysyntä kasvoi 119 % ja työvoimasta 32 % oli idän viennin työllistämiä. /3, s. 237/ Ainakin osittain vuoden 1981öljykriisin vuoksi Suomesta tuli kalliin työvoiman maa ja vaatetusteollisuuden kannattavuus heikkeni. Tuotannon määrä putosi 1986 - 1990 lähes 50%:lla. Kallistumiseen vaikutti myös työkustannusten kasvu. /1, s. 35/ Työn hinnan nousu vauhditti konekannan kasvua ja automaation lisääntymistä, tarvittiin uudenlaisia ammattilaisia ja tehtävät vaihtuivat. /3, s. 238/

Vienti Neuvostoliittoon oli vielä voimakasta ja sen varassa myös savonlinalainen pukutehdas laajensi. Puolet sen tuotteista meni Neuvostoliittoon, toinen puoli Ruotsiin ja Norjaan. /3, s. 239, 240/ Suomella oli teollisuusmaaksi paljon tekstiilituontia, mm. Brasiliasta ja Etelä-Koreasta. Halpatuonnin merkitys oli suurin trikootuotteissa. /3, s. 241/ Teva-alalla tapahtui 1980-luvulla rakennemuutos: suuret yritykset jakautuivat pienemmiksi ja uusia pieniä yrityksiä perustettiin /3, s. 253/.

Laskukausi alkoi 1989, jolloin markka revalvoitiin. Sen seurauksena kansainvälinen kilpailukyky heikkeni, korot nousivat, samoin rahoituskustannukset ja työvoimavaltaisimmat vaiheet siirrettiin ulkomaille, syntyi uusi ilmiö ”kansainvälinen suomalainen”. Tekstiiliväen mukaan media mustasi tekstiiliteollisuuden mainetta, jonka saamaa tahraa ryhdyttiin kovalla työllä puhdistamaan. Tavoitteena oli saada jatkossakin ammattitaitoista työvoimaa. Neuvostoliiton maksut alkoivat viivästyä ja synkimmätkin ennusteet vuoden 1991 kehityksestä olivat liian toiveikkaita. Talous joutui lamaan, jollaista ei ollut ollut sitten 30-luvun. /3, s. 256, 257/

1990-luku

Idänkauppa romahti ja siitä seurasi suuria vaikeuksia. Vuosittain konkurssien myötä hävisi n. 50 yritystä ja 2000 työpaikkaa. 1991 yrityksiä oli jäljellä 236 ja työpaikkoja runsaat 10 000. Uudet yritykset jatkoivat konkurssiin menneiden raunioilta. Monet yritykset muuttivat muotoaan ja tuotantoa siirrettiin edelleen halvan työvoiman maihin, usein yrityksistä jäi vain suunnittelu ja markkinointi Suomeen. /1, s. 225/ Markka devalvoitiin marraskuussa 1991. Hintakilpailu parani, vienti lähti kasvuun, mutta tekstiili- ja vaatetusosalalle sillä ei ollut mainittavaa merkitystä. Vuonna 1992 tuli laki, jonka mukaan palkkatyönä kolmansissa maissa teetettyjen vaateiden takaisintuonti Suomeen oli tullitonta. /3, s. 258/ Vuosi 1992 toi mukanaan pankkikriisin ja talouden syöksykierteen. Koko läntisessä Euroopassa ajat olivat samantapaiset. /3, s. 259/

Tuotteita valmistutettiin alihankintana ulkomailla monesti taloudellisten vaikeuksien vuoksi, mutta aina tuotanto ei sinne kuitenkaan jäänyt. Näin kävi esimerkiksi Fibra Oy:lle, joka toi valmistuksen takaisin, ja se tehdään nykyään alihankintana kotimaassa (kuva 8). /1, s. 161/

Kuva 8 Fibra Oy:n Willana-malliston kokohaalari, joka on 100 % alpakkaa /1, s. 161/

Maassa alettiin puuhata EY-jäsenyyttä, mikä oli tärkeää myös teva-teollisuuden kannalta /3, s. 269/. Työttömyysaste oli 17.9 %, mutta ETA-sopimus vuonna 1993 elävöitti taloutta.

Sopimuksen hyötynä oli, että Suomi pääsi lähemmäs Eurooppaa ja suomalaiselle teollisuudelle tuli laajemmat sisämarkkinat. Kun Suomen ja Venäjän välinen tullittomuussopimus 1993 päättyi, Venäjän kaupalle asetettiin tullitariffien mukaiset tullit. /3, s. 261/ Nousukausi alkoi 1994, mutta lamanaikaiset korkeat reaalikorot ym. vaikuttivat vielä /3, s. 263/.

EU:hun liittymisen ja siitä johtuvien alkuvaikeuksien jälkeen alettiin taas katsella Venäjän suuntaan. EU-jäsenyyden myötä tulivat myös mm. uudet alkuperämerkintämääräykset. /3, s. 267/ Ostotottumusten suuntaamiseksi kotimaiseen tuotantoon ja uusien työpaikkojen syntyyn kotimaiselle teollisuudelle järjestettiin vuosina 1999 - 2001 kotimaisuuskampanja. Työtä siirrettiin edelleen halvan tuotannon maihin, ja vaatemyynti siirtyi yhä enemmän marketteihin. /3, s. 270/

2000-luku

Usko suuriin yksiköihin ja sarjoihin johti fuusioihin, isot yksiköt hoitivat markkinoinnin. /3, s. 272/ Syntyi ajatus erikoistumisesta eli kaikkien ei kannata tehdä kaikkea. Designin merkitys viennissä kasvoi. /3, s. 276/ Vuonna 2000 tekstiili- ja vaatetusteollisuuden odotettiin viimein nousevan, mutta se väheni kaikissa muissa EU-maissa paitsi Suomessa.

Vaatetusteollisuus meilläkin kyllä kärsi, muttei niin paljon kuin Ruotsissa ja Belgiassa. /3, s. 287/ Kankaiden sekä erikois- ja teollisuustekstiilien tuotanto lähti kasvuun, mutta langat, trikooneulokset ja neuletuotteet laskivat edelleen lievästi /3, s. 288/.

2.1 Työolot

Kun teollistuminen alkoi, yhteiskunnan rakenne oli vielä melko alkeellinen. Esimerkiksi James Finlayson rakentaessa tehtaansa Tampereelle kaupungissa ei ollut koulua, kirkkoa, seurakuntaa, sairaalaa, kauppaa eikä poliisia. Nämä kaikki Finlayson perusti tehtaansa lisäksi samoin kuin soittokunnan, lukusalin ja "Fabriikin Waivaisten Holhous-Kassan". /1, s. 10/ Tehtaiden työväestä suurin osa oli naisia, koska naisten arveltiin selviävän joistakin työvaiheista miehiä paremmin ja tehtailla oli myös tilaisuus käyttää hyväkseen vapaata työvoimareserviä. Joitakin lukuja mainitakseni vuonna 1902 kehrutyöntekijöistä 74 % oli naisia, kudonnassa 90 % ja trikoonvalmistuksessa 98 %. Miehet hoitivat pääasiassa esim. valkaisuun, värjäyksen ja kirjauksen. /2, s. 18/

James Finlayson toi ajatuksen lapsityövoiman käytöstä Englannista. Tampereella lapsityövoiman käyttö oli suurimmillaan 1870, jolloin 1/3 työväestä oli lapsia. Vuonna 1890 heitä oli enää alle 5 %. Finlayson huolehti myös lasten koulutuksesta. Heidän tuli olla osa päivästä koulussa ja osa työssä. /2, s. 21/ Lapsityövoiman käyttö muuallakin kuin Finlaysonilla oli yleistä, päivät olivat pitkiä ja työviikot kuusipäiväisiä (kuva 9). Littoisten

tehtaalla 1800-luvun puolivälissä yli 2/3 oli alle 15-vuotiaita ja työaika oli 5.00–19.00, miinus suurus- ja päivällistunnit. /1, s. 8/

Kuva 9 Lapsi työssä pellavatehtaassa 1920-luvulla /2, s. 23/

Rääätäleistä enemmistö oli miehiä, he hallitsivat alaa 1800-luvun lopulle. Kun 1890 heistä oli 33 % naisia, niin vuonna 1923 naisia oli jo 72 %. Rääätäleiden rinnalle alkoi tulla ompelijattaria. /2, s. 20/

Tehtaanjohtajilla oli suuri määräysvalta ja kurinpito-oikeus työntekijöihinsä nähden, mutta samoin oli myös käsityöläismestareilla omiin kisälleihinsä ja oppilaisiinsa. Heidän tuli huolehtia työntekijöistään koko vuosipalkollisajan. Sopimusajan kesto oli nimensä mukaan vuosi, jonka jälkeen se voitiin joko uusia tai lopettaa. Järjestelmä oli peräisin maataloudesta eikä toiminut kovin hyvin teollisuudessa etenkin enää 1800-luvun puolivälin jälkeen, koska teollisuus tarvitsi vapaampaa työvoiman liikkuvuutta. /2, s. 22/

Toisaalta järjestelmästä oli apua kuntien vaivaishuollolle. Se esti köyhälistön synnyn, kun väestön piti olla jokainen jonkun palveluksessa, jonkun isäntä tai vain itsellinen. Käsityöläismestarit pääsivät päättämään, kuka saisi ruveta harjoittamaan käsityöläisammattia. Joissakin vapaakaupungeissa tätä oikeutta ei suoranaisesti ollut, vaan ammatin harjoittaminen oli vapaata. Silloin täytyi käyttää muita keinoja, joita olivat vaatimukset hyvästä maineesta, määrätty kisäaika, mestarinäytteitä ja varsin suuria jäsenmaksuja ammattikunnille. /2, s. 21, 23, 24/

Mestareilla oli myös vastuunsa: heitä rangaistiin esimerkiksi huonosta työstä, töiden viivästyisestä ja ylihinnittelusta. Vuoden 1879 elinkeinoasetus lakkautti vuosipalkollisuudet, tuli 14 päivän irtisanomisaika, ellei muuta sovittu. Samoin tuli muuttovapauslaki. 1883 irtolaisuudeksi määriteltiin enää huonoa elämää viettävä, eikä enää kaikki sellaiset, joilla ei ollut vuosipalkollissuhdetta työnantajaan. Käsityöläisillä oli

omat yhdistyksensä ja heidän esimerkinsä mukaan myös kisällit perustivat omat yhdistyksensä. Uuden liberalistisen talouspolitiikan vuoksi vanhat ammattikunnat tosin menettivät merkityksensä 1800-luvun lopussa, tuli uudet sekä työntekijöiden että työnantajien liitot. /2, s. 8, 22/

Työväki alkoi itse hoitaa asioitaan 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa. Räättäilit olivat järjestäytymisessä edelläkävijöitä. Liikkeellepanevana voimana olivat työelämän epäkohdat. /2, s. 38; 3, s. 7/ Työväki järjestäytyi ja järjesti lakkoja työolojensa parantamiseksi. Työnantajat taas saivat lakoista kyllikseen tuotantohäiriöiden vuoksi ja perustivat oman järjestönsä 1900-luvun alkupuolella. Ensimmäiset työväenyhdistykset olivat työnantajien perustamia. /3, s. 51/

Räättäilit olivat siirtyneet tekemään työtä koteihinsa, pois räättälinverstaista ja työnantajan isäntävallasta (kuva 10). Räättäili pystyi näin käyttämään myös apulaisia, joko perheensä jäseniä tai palkattuja työntekijöitä. Heidän perhe-elämänsä tosin kärsi tällaisesta järjestelystä, ja he alkoivat vaatia uutta työehtosopimusta sekä yleisiä työhuoneita. Työnantajapuoli julisti paitsi Helsinkiin, myös muihin kaupunkeihin ulottuvan työsulun, jonka jälkeen vain osa aiemmista työntekijöistä otettiin takaisin. Loppujen täytyi lähteä työnhakuun Pietaria ja Amerikkaa myöten. Työnantajat eivät halunneet hankkia yhteisiä työhuoneita, perusteenaan keskikaupungin korkeammat vuokrat. Työhuoneilla tavoiteltiin 8–10-tunnin työpäiviä ja 50 %:n ylityökorvauksia. Työnantajat käyttivät erilaisia verukkeita estääkseen räättälilien vaatimukset. He pelkäsivät myös työntekijöiden joukkovoimaa heidän työskennellessään yhdessä. /2, s. 52, 57/

Kuva 10 Räättäili Jooseppi Raatikainen työssään /2, s. 44/

Työnantajien järjestäytyneitä räättäileitä vastaan toimeenpanemat pontevat vastatoimet saivat aikaan sen, että työntekijäliitto julkaisi jutun, jossa nuhdeltiin julkisesti työnantajia, että he tekivät räättälilien maassaolon mahdottomaksi. /2, s. 53/ Räättäliliiton vaatimuksena oli paitsi työpäivän rajoittaminen, niin myös kotona työskentelyn lopettaminen, yhteiset työhuoneet ja ”agitaation” harjoittaminen räättälilien keskuudessa. Räättälilien pitämässä kokouksessa pohdittiin myös oppilaiden ja ammatissa toimivien naisten asemaa. /2, s. 54/ Suomalaiset räättäilit eivät olleet vaatimustensa kanssa yksin, vaan tämän kaltaiset

ongelmat olivat kansainvälisiä. Pariisissa pidetyssä kansainvälisessä räättälien kongressissa tulivat samat asiat esille. /2, s.56/

Nais- ja lapsivaltaisilla työpaikoilla oli muuta teollisuutta pienemmät palkat. Miehiin verrattuna naiset ja lapset saivat samasta työstä huomomman palkan /2,s.26/. Naisten järjestäytyminen alkoi sivistyneistön piiristä. Naiset, joiden isät ja aviomiehet olivat johtavassa asemassa, alkoivat puhua naisten huonosta asemasta yhteiskunnassa. Tavalliset kansan naiset karsastivat aluksi järjestäytymistä, vaikka sivistyneistön naiset ajoivat kaikkien asiaa ja lisäksi työväenliikkeen hengessä. Sivistyneistö perusti naisliikkeen ja se oli myös mukana, kun 1890 perustettiin ompelijattarien ammattiosastoa. /2, s.60/

Vuonna 1899 oli historiallinen lakko turkulaisella Juseliuksen paitatehtaalla, kaikki lakkolaiset olivat naisia ja järjestäytymättömiä. Syynä lakkoon oli palkkojen pienentäminen neljänneksellä ilman ennakoilmoitusta. /2, s. 63/

Ompelijattarien ongelmat olivat hyvin samanlaisia kuin räättäleidenkin ja parannusta vaadittiin samoihin asioihin /2, s. 64/. Ammattimaisia ompelijoita harmitti lisäksi kotona kotitöiden ja lastenhoidon ohessa lisäansioita hankkivien suostuminen pieniin palkkoihin. Ammattilaisia harmitti myös, että työnantajat käyttivät oppilaita ilmaisena työvoimana, mikä myös vaikutti alan palkkojen pienuuteen. Työpäivät olivat pitkiä 12 - 14-tuntisia. Liitto ajoi ylitöistä 50 %:n palkankorotusta ja pyhätyöstä 100 % korotusta. Alin tuntipalkka olisi 25 penniä, työpäiväksi haluttiin 8 tuntia. Lisäksi lauantaisin ja juhlapyhien aattona olisi lopetettava jo klo 14. Työsopimuksia ei liiton olemassaolon aikana saatu aikaan. Sen toiminta lakkasi viiden vuoden kuluttua naisten arkuuden ja passiivisuuden vuoksi. /2, s. 62, 68/

Ompelijattarien, kuten muidenkin työläisnaisten, liittohallinnon sijoituspaikaksi tuli Viipuri, koska siellä oli aktiivisia naisia, mm. kantavana voimana toiminut Hilja Pärssinen. Liiton tehtävänä oli valistaa naisia ja saada heidät järjestäytymään. Jäsenmaksu oli pieni, 20 penniä, josta puolet laitettiin työttömyysrahastoon. Toisesta puolesta oli tarkoitus jakaa mm. lakkoavustuksia. /2, s. 66/ Hyvän kuvan naisten liiton tehottomuuden syistä ja vallalla olevasta yleisestä ajattelusta antaa työläisnaisliiton edustajan Mandi Ahlstedtin mielipide, että naiset olivat ”vähemmän kehittyneitä kuin miehet sekä henkisesti että fyysisesti” /2, s. 79/. Työoloihin vaikuttavia lakeja tuli voimaan 1920-luvulla, 22 työsopimus- ja työsääntölaki ja 24 työehtosopimuslaki /2, s. 110/. Suurten tehtaiden yhteyteen perustettiin lastenseimiä ja -tarhoja jo 1920- ja 30-luvuilla, mikä oli työväenhuollon suurimpia saavutuksia (kuva 11) /2, s. 138/.

Kuva 11 Forssan tehtaiden lastentarhaosasto 1920-luvulla /2, s. 138/

Jo 1900-luvun alussa tehtaissa pidettiin kirjaa työntekijöiden sekä sairauksista että ravitsemuksen tilasta ja huomattiin, että työläiset söivät sangen yksipuolisesti. Pitkien työpäivien jälkeen ei ehtinyt tehdä kunnan ravitsevaa ateriaa, ja perinteiset ruokatottumukset olivat myös esteenä, ne muuttuivat hitaasti. Hengityselinsairaudet olivat myös yleisiä, olihan tehtaissa todennäköisesti melko pölyistä ja vetoista. /2, s. 25/

Bakerin tehtaalla työväki alkoi vaatia palkallista vuosilomaa vuonna 1908 /3, s. 71/. Vuonna 1916 Lapinniemen puuvillatehtaan isännöitsijä Magnus Lavonius ehdotti siirtymistä 8-tuntiseen työpäivään. Se toteutui osittain seuraavana vuonna. /3, s. 73/ Työpäivän pituuden lyhentäminen koski vain työnantajaliiton jäsenyrytyksiä eikä Äetsän tekstiilitehdas kuulunut siihen, joten Kutomatyöväen Liitto anoi tehtaalle jäsenyyttä /3, s. 83/. Taka-ajatuksena taisi olla työntekijöiden pääsy 8-tuntiseen työpäivään /3, s. 90/.

Kapinan jälkeen osa Punaisten johtajista oli päässyt Venäjälle karkuun, josta he jatkoivat työväestön kiihotusta ja ääriaineokset soluttautuivat työväestöön yllyttäen heitä lakkoihin /3, s. 90/. Lakoista kärsivät niin työntekijät kuin työnantajatkin. Elämä itsenäistymisen aikoihin oli kaikin puolin levotonta ja myrskyisää, laadittiin lakeja ja asetuksia yhteiskunnan rakentamiseksi ja järjestelmän luomiseksi. /3, s. 100/

Vielä 30-luvun lopulla oli etenkin pienillä työpaikoilla järjestelmä, jossa oli työryhmän vastuunalainen johtaja, jolla sitten oli apulaisia tai ”apureita”. Työryhmän johtajalle maksettiin urakkatyöstä palkka, josta työryhmän johtaja maksoi säädetyn osan apulaisilleen. Tämä tapa, joka oli tosin jo häviämässä, kirjattiin myös työehtosopimukseen ja apulaisille alettiin maksaa sopimuksessa säädettyä palkkaa. /2, s. 169/ Työnantajat eivät aina olleet valmiita pysymään sopimuksissa, eivätkä kehittämään niitä. Lähteessä mainitaan kaksi tapausta, joissa SAK antoi julistaa liikkeet saartoon. Eräs viipurilainen tehtailija sanoi irti palkankorotusta pyytäneet työntekijät. Samoin helsinkiläinen työnantaja sanoi irti työntekijät, jos he eivät tyytyneet työnantajan ilmoitukseen, ettei palkkoja pystytä maksamaan säännöllisesti. /2, s. 171 - 172/

Sodan lähestyessä miehiä alettiin kutsua kertausharjoituksiin, jonne menijöille maksettiin palkkaa ja sota-aikana vaikeuksiin joutuneille lapsiperheille työnantaja maksoi lapsilisää /3, s. 112/. Kannakselta siirrettiin teollisuuslaitoksia muualle maahan. Se aiheutti sopeutumisen lisäksi ongelmia palkanmaksujen viivästymisenä, epäsäännöllisyytenä ja palkkausperusteiden yksipuolisena muuttamisena sekä työnantajan yksipuolisena palkkanalennuksena. Työolotkaan eivät aina vastanneet vaatimuksia. Yritys saattoi joutua hajaantumaa useammalle paikkakunnalle, kuten Viipurin vaatetustehtaalle kävi. /2, s. 187/

Puolustuslaitoksen tilaukset pitivät toisaalta tekstiiliyrityksiä pystyssä, ja toisaalta osittain niiden vuoksi yritykset olivat suurissa vaikeuksissa. Tilauksista sai huonot palkkiot, joista lukuisat välikädet veivät jokainen osansa, joten palkansaajalle jäi niin vähän, ettei sillä saanut edes välttämätöntä toimeentuloa. /2, s. 188/ Sama ongelma oli tilaustyöntekijöillä, kuten räätäleillä. Jotkut työnantajat myös pidättivät työntekijöiltään palkan ilmahälytyksen ajalta. /2, s. 187/ Palkkakehitys laahasi jäljessä. Joulukuussa 1940 korotuspaineet purkautuivat, kun Vaatetusteollisuusliitto ilmoitti jäsenyrityksilleen suosittavansa palkkojen korottamista 25 %:lla vuoden 1939 elokuun tasosta /2, s. 188/. Suositus oli kuitenkin vain suositus, ja monet työnantajat ilmoittivat, etteivät voi nostaa palkkoja. Näin tapahtui etenkin silloin, jos työntekijät olivat järjestäytymättömiä. Katsottiin, että niissä tapauksissa liiton suositus sidos heitä. /2, s. 189/ Tapaus sinänsä oli kuitenkin merkittävä, koska sillä oli saavutettu ensimmäinen liittojen välinen sopimus /2, s. 188/.

Vaatetustyöväenliitto sai sekä skandinavisilta että kansainväliseltä liitolta ja lisäksi eräiltä suomalaisilta yrittäjiltä avustusta sodan uhrien auttamiseksi ja tuhojen korvaamiseksi. Avustukset jaettiin syksyllä 1940 sekä kaatuneiden omaisille, luovutetusta Karjalasta siirtyneille tai kotinsa pommituksissa menettäneille liiton jäsenille että erityisesti perheille, joilla oli pieniä lapsia. /2, s. 189/

Inflaatio oli vuonna 1941 voimakasta, 13 % vuodessa, palkat jäivät jälkeen. Vasta valtion välitysmiehen avulla ne nousivat 10 %. Seuraavana vuonna palkat nousivat kolmen korotuksen jälkeen keskimäärin 18 %. Valtio ryhtyi maksamaan perheellisten reserviläisten perheille ns. sotakuukausipalkkaa. /3, s. 113/ Sekä työnantaja- että työntekijäpuoli vetosivat valtioneuvostoon, että Puolustusvoimien hankintojen valmistuksesta saisi enemmän palkkaa, koska vaatetusteollisuuden palkat olivat alle suositusten. Vuoden 1942 lokakuun alusta tuli voimaan työpalkkojen säännöstely. /2, s. 190/

Vuonna 1943 useissa tehtaissa oli levotonta liikehdintää, syynä olivat palkat. Tekstiiliteollisuuden palkat jäivät selvästi jälkeen muista teollisuuden palkoista, vaikka naisten palkkoja nostettiin 16:lla ja miesten 18 %:lla. /3, s. 114/ Sodan jälkeen tuli työnantajien maksettavaksi palkkoihin sidotut sosiaaliturvamaksut /3, s. 121/.

Palkkojen nousun ja inflaation myötä kustannukset nousivat ja menoja piti karsia. Työvoimaa vähennettiin ja tehtaiden automatisointi lisääntyi. /3, s. 122/ Suomessa ei harjoitettu varsinaista työvoimapolitiikkaa ennen tammikuun 1940 SAK:n ja STK:n sopimusta. Pohjoismaiden yhteistyöstä työmarkkinapuolella oli apua, koska voitiin ottaa oppia muilta. Työmarkkinoita rauhoitti myös kommunistien mukanaolo hallituksessa. /3, s. 124/

Vapusta tuli palkallinen vapaapäivä vuonna 1944, kevään ja ylioppilaiden päivä, kansainvälisesti se on juhla- ja mielenosoituspäivä /3, s. 70/. Työehtosopimuslaki, laki työtuomioistuimesta ja laki työriitojen sovittelusta sekä täydennys lakiin työneuvostosta tuli voimaan vuoden 1946 aikana. Työehtosopimuslaki sisälsi säädökset sopijaosapuolista, työsopimuksen solmimismenettelystä, irtisanomisesta, voimassaoloajan ja sanktiot lain rikkojalle – laki sisälsi työrauhavelvoitteen. Sodan jälkeen myös luottamusmieskäytännöstä tuli lakisääteinen. /2, s. 208/

Työpaikoille tulivat ns. ”kellokallet”, jotka olivat työntutkijoita (kuva 12). Pyrkimyksenä oli työntehostaminen ja vauhdin kiristys sekä yksikkökohtaisten palkkakustannusten alentaminen. /2, s. 212/ Työntekijät toivoivat em. toimenpiteiden tuntuvan myös palkassaan. Loppujen lopuksi aikataulutuksesta seurasi, että urakkahinta aleni ja kokonaisansiotaso pysyi ennallaan. Siitä huolimatta työn rationalisointia pitivät sekä työnantajat että työntekijät tarpeellisena. /2, s. 213/ Tuntipalkasta tuli urakkapalkan pohja ja pukuteollisuuteen tuli minimipalkat. Kevytvaateteollisuuteen (alusvaate, työvaate, solmio, lakki) tuli koko maan kattava sopimus valtioneuvoston palkkapäätöksen soveltamisneuvottelujen kylkiäisenä. Syksyllä 1945 todettiin palkkapäätöksissä, että urakkatyöstä olisi maksettava 30 % paremmin kuin tuntipalkalla tehtävästä työstä. /2, s. 232/ Työ täytyi jakaa ammattiryhmiin ja jokaiselle piti saada ohjepalkka /2, s. 220/. Hintoja ja palkkoja hillitsemään solmittiin 1946 lopussa STK:n ja SAK:n välillä ns. linnarauha, joka rauhoitti työmarkkinat alituisilta palkkaneuvotteluilta /2, s. 233/. Vuonna 1946 vuosiloma pidennettiin 12 työpäivästä 18 työpäivään /3, s. 132/.

Kuva 12 Työn tutkimusta 1940-luvulla Aros-Puvussa /2, s. 227

Työntekijäjärjestöt järjestivät jäsenilleen myös harrastustoimintaa, joka oli Kutomatyöväenliitossa aktiivisimmillaan 50-luvun alkupuolella. Vuosikymmenen puolivälin jälkeen tulivat naisjaostot, joissa ohjelmaan kuului ompelukursseja, erilaisia käsitöitä kuten neuleiden, ryijyjen, hattujen ja lampunvarjostimien valmistuskursseja ja niiden ohessa keskustelua ajankohtaisista kysymyksistä. Sen seurauksena vuonna 1954 laadittiin ”kutoma-alan naisten vaatimusohjelma”, jossa oli asioina mm. samapalkkaisuus ja sosiaaliset epäkohdat. Liitto järjesti myös eläkeläisilleen toimintaa ns. ”hyvän mielen kerhoissa”. / 2, s. 251, 252/

Kirkolliset juhlapyhät siirrettiin viikonloppujen yhteyteen vuonna 1955. Vuotuinen työaika oli lyhentynyt 1900-luvun alkuun verrattuna 750 tunnilla ja 8-tuntiseen työpäivään siirtymisen jälkeen 164 - 212 tunnilla. /3, s. 132/

Aluksi tehtaat oli omistanut yksityinen ja tämä oli sekä työnantaja että johtaja. Vuoteen 1955 mennessä oli jo osakkeenomistajia ja myös työntekijöillä oli mahdollisuus omistaa osakkeita. /3, s. 153/ Vuoden 1956 yleislakon myötä saatiin vaatetusosalalle parempi sairausajan palkka. Ennen se oli ollut 50 % palkasta, uudessa sopimuksessa 60 %. Työntekijöiden oppiaika lyhennettiin kahdesta vuodesta yhteen vuoteen. /2, s. 273/

Teollisuuden menekkivaikeuksien vuoksi markka devalvoitiin syyskuussa 1957. Vaikeudet aiheuttivat lomautuksia ja pahin tilanne oli marraskuussa, jolloin 1/3 työvoimasta oli lomautettu. /3, s. 163, 164/ Ammattiyhdistysliike vaati vuonna 1959 seuraavia lakeja: työttömyysvakuutuslaki, yleinen sairausvakuutuslaki sekä vuosilomalain uudistaminen, joista työttömyysvakuutuslaki äänestettiin yli vaalien /2, s. 268/ Työntekijäin eläkelaki tuli voimaan 1961. Eläkelaki aiheutti jälleen lisää kustannuksia työnantajille, edellisvuonna oli tullut tapaturmavakuutusmaksu ja työttömyysvakuutusmaksu. /3, s. 184/ Naisten ja miesten samapalkkaisuutta oli puuhattu jo 50-luvulla, ja se oli jälleen esillä elokuussa 1962 /3, s. 185/. Vuonna 1964 säädettiin sairausvakuutuslaki ja työnantajan tuli osallistua sen kustannuksiin /4, s. 188/. Seuraavana vuonna saatiin 40-tuntinen työviikko. Aluksi sitä kokeiltiin vain 13 kesäviikkona. /3, s. 192/

Työtapaturmat olivat teva-teollisuudessa harvinaisempia ja lievempiä kuin muussa teollisuudessa. Työtapaturmien ehkäisyyn alettiin kuitenkin kiinnittää lisää huomiota. /3, s. 219/ Lisää parannuksia työoloihin tuli 1970-luvulla, kun valtakunnansovittelija Keijo Liinamaan ehdotuksen pohjalta alalle saatiin palkankorotuksia, pidennyksiä vuosilomiin ja 3-vuorotyöhön työajan lyhennyksiä /3, s. 236/. Naiset alkoivat myös vähitellen korottaa ääntään, olivathan he enemmistönä tekstiili- ja vaatetustyöväessä. Työntekijämäärä tekstiiliteollisuudessa väheni, vaikka tuottavuus kasvoi. Syynä oli lähinnä tuotevalikoimien rationalisointi ja investoinnit tehokkaampiin ja automaattisempiin koneisiin. /3, s. 250/

Yrityksissä oli 1980-luvulla käynnissä rakennemuutos, joka toi työntekijät mukaan päättämään yrityksen asioista, johtajuuskäsitys muuttui. Työpaikan ja yrityksen asioista puhuttiin yhdessä. Samoin tuloksista puhuminen muuttui avoimemmaksi. /3, s. 254/ Elokuussa 1990 vahvistettiin lait henkilöstön edustuksesta yrityksessä ja henkilöstörahasolaki, joka oikeutti henkilöstön perustamaan ja hallinnoimaan rahastoa yrityksessä. Se on päättänyt ottaa käyttöön rahastoivan voittopalkkiojärjestelmän. Parannusta saatiin myös pienten lasten vanhemmille: heillä oli nyt mahdollisuus lyhentää työpäivää lasten hoidon vuoksi. /3, s. 255/

2.2 Työsuojelusta

Koko teollistumisen ajan on ollut myös työsuojelumääräyksiä. Vuoden 1720 ammattijärjestyksen, joka oli tarkoitettu ohjeeksi käsityöläismestareille, mukaan alle 14-vuotiaita poikia ei saanut ottaa ammattioppiin. Samoin vuosien 1739 ja 1770 tehtaita koskevan hallijärjestyksen mukaan alle 10-vuotiaita ei saanut ottaa oppiin. Työaikaa ei aluksi ollut rajoitettu ja esim. Forssan puuvillatehtaalla oli 1860-luvun alussa 200 lasta ja heidän työpäivänsä oli samanmittainen kuin aikuisella. Työpäivän pituus 10 vuotta täyttäneellä oli 13,5 tuntia, lisäksi 8,5 tunnin yövuoro joka toinen viikko. /2, s. 22/ Vaikka 1868 tuli voimaan ensimmäisen kerran alaikäisten käyttöä teollisuudessa rajoittava laki, sitä kierrettiin erilaisilla lupamenetelmillä. Laki ei toiminut, niin kuin se oli tarkoitettu. Vihdoin vuoden 1890 alussa tullut laki kielsi lopullisesti alle 12-vuotiaiden käyttämisen tehdastyössä ja 12 - 15-vuotiaidenkin työajaksi määrättiin enintään 6,5 tuntia päivässä, joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta. /2, s. 23/

Tuli myös määräyksiä erilaisista koneiden suojalaitteista ja valaistuksesta. Naisia tai lapsia ei saanut laittaa puhdistamaan tai voitelemaan käynnissä olevia laitteita. Lakien noudattamista laitettiin valvomaan erityisiä ammattien tarkastajia (4 kpl), joista yksi oli nainen. 1900-luvun puolella työlainsäädäntöä tarkastamaan asetettu komitea ehdotti, että raskaana oleva nainen ei saanut tehdä työtä, joka vaarantaisi hänen tilansa, ja synnyttänyt naista saanut pitää töissä neljään viikkoon synnytyksen jälkeen. Laki tuli voimaan vasta 1917. Tämä neljä viikkoa piti olla palkallinen, mutta käytännössä se ei toteutunut. Ennen varsinaista työsuojelulainsäädäntöä tehtaiden yhteydessä oli vaivashoitokassoja, jotka pitivät huolta työssään vammautuneista, vanhuksista, vammaisista ja kroonikoista sekä turvattomista lapsista. Finlayson oli tällä alueella edelläkävijä, mutta silti se mielellään työnsi vaivaisensa, varsinkin mielisairaat kaupungin vastuulle. /2, s. 23/

Työn ergonomia myös kehittyi vuosikymmenien kuluessa. Oli alettu ymmärtää työasentojen merkitys työntekijöiden terveydelle, työtuolit ja pöydät ovat kehittyneet samoin kuin valaistus ja työvälineet (kuvat 13 ja 14).

Kuva 13 Sarjatuotannon tuntua Nanson Kutomon työsalissa 1930-luvulla /1, s. 6/

Kuva 14 Napinläpien tekoa tuotteisiin /3, s. 221/

Toisen maailmansodan jälkeen ei koneita heti uusittu, mutta niihin tehtiin kuitenkin pieniä teknisiä parannuksia. Tämän kautta työn ja koneiden valvonta helpottuivat, jolloin yksi työntekijä pystyi hoitamaan useampia koneita ja konenopeuksia lisättiin. /2, s. 212/ Vuonna 1948 tuli synnytysajan palkkorvaus ohjepalkan mukaan laskettuna 18 työpäivälle. /2, s. 234/ Samana vuonna valtio alkoi maksaa lapsilisää kaikista alle 16-vuotiaista lapsista/3, s. 311/

Vuonna 1957 työturvallisuuslakiin tuli kohta voimakkaan melun vaikutuksesta ja sen vähentämisestä. /3, s. 164/ Vuonna 1961 synnytysajan korvausaikaa pidennettiin 18 päivästä 24 päivään /2, s. 278/, ja 1964 sairausvakuutusten korvauksen piiriin tulivat 54 päivän äitiysraha ja sairausvakuutus. Seuraavana vuonna siirryttiin 40-tuntiseen työviikkoon. Vuonna 1984 tuli varsinainen ansiosidonnainen työttömyysturva. /3, s. 312/ Vuosien mittaan sosiaali- ja työttömyysturvaan on tullut lukuisia parannuksia, mm.

synnytyksen yhteydessä pidettävä loma on moninkertaistunut, vuoden 1917 tilanteeseen verrattuna. Myös asumiseen, työttömyystukeen ja irtisanomissuojaan on tullut parannuksia, mutta jos irtisanomissuojaa vertaa esimerkiksi Saksaan, on tilanne meillä työntekijän kannalta selvästi huonompi.

2.3 Muoti

Muoti luotiin 1800-luvulla hallitsevan luokan tarpeisiin, mutta 1900-luvulla sen luominen siirtyi hoveista muotihuoneisiin. Tosin Pariisissa oli Charles Worth'in muotihuone jo 1858. /1, s. 16/ Vaatteet ommeltiin monesti käsin, koska koneommelta ei hyväksytty hienoimmassa ompelutöissä. Työtä tuli helpottamaan silmäneulan mallin muuttuminen 1860-luvulla. Euroopassa paperikaavojen tuotanto muuttui tehdasmaiseksi. /1, s. 14/ Muotiin vaikutti tietysti myös kankaat, joita myös tuotiin, koska täällä ei sopivia valmistettu. Myyntiin tuli erikoisuutena myös valmiiksi leikattuja naisten pukuja. Stockmann myi aluksi vain kankaita. 1913 avattiin uusi silkkihalli, jossa myytiin kankaita ja muotiesineitä. Tampereella kankaita ja valmiita vaatteita myi Tirkkonen. /1, s. 16/

Naisten vaatteita valmistivat ja möivät muotiliikkeet /1, s. 15/. Liivit eivät aluksi olleet alusvaatteita, vaan muodin vaatimat välineet naisten vartalon muovaamiseksi. Korsetit olivat 1800-luvulla vain varakkaiden saatavilla ja tuontitavaraa. Ensimmäiset liivinvalmistajat 1880-luvulla Helsingissä, Frans Palmberg ja Hulda Sulin Lindfors. /1, s. 171/ Veera Tahtin trikookutomomaa valmisti villatakkeja ym. kudonnaisia aina 1900-luvun alkuvuosikymmeniin asti. Tehdas oli todennäköisesti muotiteollisuuden uranuurtaja maassamme. Aiemmin tuontitavarana olleet hienot jumpperit ja puserot valmistettiin nyt Tahtin trikookutomossa. /1, s. 13/

Vuonna 1951 perustettiin Marimekko, joka käytti koulutettuja suunnittelijoita. Sillä oli omaperäisiä mallistoja, joilla Marimekko pääsi myös ulkomaan markkinoille. Muut seurasivat esimerkkiä ja siitä oli seurauksena design-ajattelu. Tehtaat menivät myös Euroopan muotimessuille. /1, s. 29/

Ensimmäiset farmarihousut valmisti Vaaksa Oy /1, s. 224/. Tekstiili- ja vaatetusala tapahtui rakennemuutos 1980-luvulla. Suuret yritykset jakautuivat pienemmiksi ja tuli uusia pieniä yrityksiä. /3, s. 253/ Vaatemyynti alkoi siirtyä yhä enemmän marketteihin /3, s. 270/.

Vaikka vaatteiden tuotannollinen toiminta on siirtynyt paljolti halpojen kustannusten maihin, on tuotantoa edelleen myös Suomessa, lähinnä pk-yrityksissä. Tuotannon siirtyessä muualle suunnittelu on kuitenkin jäänyt tänne ja meillä onkin monia maineikkaita suunnittelijoita, joista osan tuotteet myös valmistetaan Suomessa, kuten Anne Linnonmaa (kuva 15). Lisäksi on paljon ateljeevalmistusta, ja yksi näkyvämpiä suunnittelijoita on Jukka Rintala (kuva 16).

Kuva 15 Neule Anne Linnonmaan Apropos-mallistosta vuodelta 1995 /1, s. 161/

Kuva 16 Jukka Rintalan suunnittelema lampaannappamekko vuodelta 1986 /1, s. 187/

2.4 Kriisit

Työssä lähteinä olevissa kirjoissa, Säikeistä yhteen ja Lanka läpivuosisatojen oli kirjoitettu paljon yhteiskunnallisista kriiseistä niiden vaikutuksesta sekä teollisuuteen että tavallisiin ihmisiin. Säikeistä yhteen -kirjassa asiat oli esitetty työntekijöiden kannalta ja Lanka läpi vuosisatojen -kirjassa työnantajien näkökulmasta.

1500 – 1800-luvut

Teollistumisen alku oli hankala, ihmiset olivat tottuneet tekemään kaiken itse eivätkä hyväksyneet tehtaissa tehtyjä tuotteita, Suomessa oli vallalla luontaistalous. /1, s. 222/

Yhdysvaltain sisällissota ja nälkävuodet

Syrjäisestä sijainnistamme huolimatta talouselämäämme ovat vaikuttaneet myös muun maailman mullistukset, kuten esimerkiksi Yhdysvaltain sisällissota 1861 - 65. Silloin tuli pula puuvillasta, olihan Yhdysvaltojen eteläosassa laajat puuvillaviljelykset, joita hoidettiin orjatyövoimalla. Sekä sota että orjien vapauttaminen aiheuttivat raaka-aineen hinnan nousun, mikä puolestaan aiheutti laajalti tehtaiden sulkemisia ja tuotannon vähennyksiä. Vuonna 1867 tulivat nälkävuodet, jolloin väestöä kuoli paitsi nälkään, myös tauteihin. /3, s. 34/

Sortokaudet ja kaksi lamaa

Myös Venäjän olot koettelivat Suomea, 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun sortokaudet aiheuttivat ongelmia. Venäjällä oli koko maata kattava suurlakko vuonna 1905, myös Suomessa. Jotkut työnantajat kehottivat työntekijöitään lakkoon ja maksoivat siitä jopa palkkaa. Lakko oli koko Suomen protesti Venäjän hallitusta ja keisaria vastaan ja oman valtiollisuuden puolesta. /2, s. 70/ Suurlakon tuloksena saatiin aikaan, että 1899 keisarin antamat laittomat asetukset peruttiin ja valtiopäivät saivat taas kokoontua. Tärkeäksi asiaksi valtiopäivillä nousivat äänioikeus- ja valtiopäivä uudistus. Järjestäytymisinto kasvoi ja suurlakkoa seuranneilla lakoilla ajettiin parannuksia työoloihin ja laman aikana pienennettyihin palkkoihin. /2, s. 72/ Äänioikeus uudistuksella saatiin aikaan yleinen ja yhtäläinen, kaikkia 24 vuotta täyttäneitä koskeva äänioikeus. Valtiopäivien työtä hankaloittivat osin porvaristo, mutta ennen kaikkea keisari onnistui veto- ja hajotusoikeudellaan pitämään valtiopäivien työn tehottomana. Suomea simputettiin ja toisen sortokauden tavoitteena oli liittää Suomi emämaahan ja muodostaa suoja Pietarille. /2, s. 73/ Sortokauden myötä tuli myös lama, joka kesti vuodesta 1908 vuoteen 1910 /2, s. 74/.

Räätälit järjestivät useita lakkoja vuosina 1907 - 09. Niillä saavutettiin tärkeitä parannuksia, kuten yhteiset työtilat, ainakin teoriassa, työajaksi 10 tuntia päivässä ja palkkatavoitteet saavutettiin. Vuonna 1911 perustettiin Vaatetustyöväenliitto, jossa oli räätälien lisäksi mukana myös ompelijattaret. /2, s. 78/

Työväestö alkoi järjestäytyä kyllästyttyään huonoihin työoloihin ja työnantajien mielivaltaan. Työnantajat boikotoivat järjestäytyneitä työntekijöitä, rikkoivat sopimuksia ja yrittivät alentaa

palkkoja. /2, s. 88/ Työntajat olivat toisaalta isänmaallisia, toisaalta he toivat Venäjältä rikkurivävoimaa ja sotilaita turvaamaan tehtaan tuotantoa. Isänmaallisuutta riitti niin kauan, kuin heidän omat etunsa eivät olleet vaarassa. Lakkolaiset häädettiin talvipakkasella asunnoistaan, ja sen jälkeen työntajat haastoivat työntekijät vielä oikeuteen. /2, s. 90/

Vuoden 1914 voimakkaiden venäläistämistoimien myötä työväestöltä kiellettiin lakko-oikeus, mitä työntajat käyttivät hyväkseen. He alensivat palkkoja myös sellaisilla työpaikoilla, joissa oli voimassa olevat työehtosopimukset. Työttömyys kasvoi, mutta jo seuraavana vuonna Venäjän sotatarviketilaukset korjasivat tilannetta. Vallinnut sotatila haittasi vientiteollisuutta. Työntajat maksoivat työntekijöille ns. kalliin ajan lisää, koska sen poistaminen olisi ollut helppoa, kun ajat muuttuvat eikä se sen vuoksi ollut hyvä työntekijöiden kannalta. Tsaari syöstiin vallasta maaliskuussa 1917. Sen jälkeen kumottiin kaikki vuoden 1899 jälkeen annetut asetukset, jotka olivat Suomen lain vastaisia. /2, s. 86/ Maaliskuun vallankumouksen jälkeen syntyi lakkoaalto. Elintarvikepula oli alkanut jo 1916 ja vuoden 1917 kesäkuussa aloitettiin säännöstely. /2, s. 87/

Vallankumousaate levisi ja liikkeelle lähti ”agitaattoreita”, jotka kylvivät riitaa ja lietsoivat vihaa ja eripuraa sekä yllyttivät työntekijöitä lakkoihin ja työntajia vastaan /3, s. 59, 61/. Lakkoja oli paljon koko alkaneella vuosisadalla. Työoloja ja palkkausta haluttiin saada paremmiksi. Ensimmäinen maailmansota haittasi raaka-aineen saantia, ja vaikka esimerkiksi Lapinniemen oli ostettu Englannista pari vuodeksi puuvillaa, sitä ei saatu maahan, koska Ruotsi kielsi sen kauttakuljetuksen. /3, s. 75 / Vuosina 1915 - 1916 viisi puuvillatehdasta rahtasi puuvillapaaleja Kirkniemen satamasta ensin Ivaloon, sieltä Rovaniemelle ja edelleen eteenpäin (kuva 17). Matkan pituuden ja hankaluuden vuoksi

Kuva 17 Puuvillapaalien rahtausta Kirkniemen kautta /3, s. 81/

täytyi rakentaa kämppiä miehille ja suojia hevosille sekä aurata 170 km tietä Kirkniemestä Ivaloon. Menetelmä tuli kalliiksi ja puuvillaa ruvettiin ostamaan Venäjältä. / 3, s. 80, 81/ Raaka-ainepulan vuoksi tuotanto putosi viidenneksellä vuosina 1914 - 17, mutta

työntekijöitä ei silti vähennetty. Vuonna 1917 tuli yleislakko, vieraat lakkovahdit estivät työntekijöiden töihin pääsyn. /3, s. 76/

Kansalaissota

Kansalaissota murskasi ammattiyhdistysliikkeen. Tapahtui paljon vääryyksiä rintaman molemmin puolin ja vihanpitoa kesti kauan. Vankileireillä oli paljon viattomia myös naisia ja lapsia, ja vasta ulkomaiden painostus pakotti valtionhoitaja Svinhuvudin armahtamaan vangit. Samoin ulkomaiden painostuksesta ammattiyhdistysliike saattoi jatkaa toimintaansa vuoden 1918 lopussa. Edellisenä vuonna oli hyväksytty 8-tuntinen työpäivä, mutta erilaisilla työnantajapuolen verukkeilla sen toteuttamista siirrettiin ja poikkeusluvilla 1920-luvulle saakka. Reaaliansiot laskivat ja vasta 1920-luvun puolivälissä ne olivat vuoden 1913 tasolla. /2, s. 108/

Lakkoja oli myös 1920-luvun lopussa. Joulukuussa 1927 työntekijät vaativat 20 % palkankorotusta Hyvinkäällä. Suomen Trikoo ryhtyi tukemaan lakkoa kieltäytymällä värjäämästä rikkurien kehräävää lankaa. Lakko kesti lokakuuhun 1928. /3, s. 92, 93/ Vaatetustyöväen lakoissa ei käytetty rikkurityövoimaa kuten muussa tekstiiliteollisuudessa, koska tarvittavaa ammattitaitoa ei löytynyt /2, s. 113/. Voimakkaasti oikeistolainen Lapuanliike aloitti toimintansa marraskuussa 1929. Se pyrki rajoittamaan vasemmiston, etenkin kommunistien, toimintaa eduskunnassa, lehdistössä ja työelämässä. /3, s. 102/ Työnantajat vainosivat ammattiyhdistysliikkeisiin kuuluneita työntekijöitä, heidän jäsenkirjojaan poltettiin ja heidät saatettiin erottaa työstä vähän ennen eläkeikää ja eläkkeelle jäämistä /2, s. 137/.

1930-luvun lama

Teollistuminen eteni 1920-luvulla nopeasti, mutta käänne huonompaan tuli vuosikymmenen lopussa /2, s. 110/. Yhdysvalloista levisi Länsi-Eurooppaan ja sitten myös Pohjoismaihin ja Suomeen lama, jonka seurauksena vienti romahti ja väki tehtaissa väheni. Lamasta selviämisen keinoina käytettiin mm. palkan alennuksia. /3, s. 99/ Tilanne huononi nopeasti ja aallonpohja saavutettiin 1931 – 32. Työntekijöitä oli työttömänä 100 000 eli n. 10 % ammatissa toimivasta väestöstä. /2, s. 110; 3, s. 99/ Laman hyödyksi voisi ajatella huomion kiinnittämisen kauppapoliittisiin kysymyksiin, tullipolitiikkaan ja vientiteollisuuden asemaan /3, s. 103/.

Lamaa hoidettiin mm. lyhennetyllä työviikolla, tuli myös irtisanomisia. Kutomateollisuuden työntekijöistä vain 5,5 % oli työttöminä. Kutomateollisuuden ongelmana oli ulkomailta Suomen markkinoille ”dumpatut” polkuhintaisten tekstiilituotteet. Viranomaiset lakkauttivat sekä SAJ:n että Vaatetustyöväenliiton, ja Suomesta tuli voimakkaasti oikeistolainen. Aika

oli voimakkaasti poliittinen, Lapuanliike suhtautui epäluuloisesti myös sosiaalidemokraatteihin ja keskustalaisiin. /2, s. 150/ Työvoiman supistukset koskivat pahiten voimakkaimmin kasvaneita aloja, kuten paitateollisuutta sekä puku- ja lakkitehtaita. Teva-teollisuus selvisi lamasta kuitenkin vähemmällä kuin muut teollisuuden alat, ja nousu alalla alkoi jo 1932. /2, s. 151/

Inflaatio vuoden 1931 aikana oli voimakas (25 %). Valtiovalta keskittyi oman taloutensa tervehdyttämiseen eikä tehnyt suurinvestointeja elinkeinoelämälle. /2, s. 152/ Vaatetuspuolella irtisanottiin työehtosopimuksia tekosyynä SAJ:n lakkauttaminen eli sopimusosapuolen häviäminen. Sen jälkeen palkkoja alennettiin, työnantajat vaativat jopa 30 %:n alennuksia, mutta enimmäkseen ne jäivät 15 %:iin. Työntekijät olivat heikoilla, koska etenkin pukutehtaisiin löytyi rikkurityövoimaa, mutta alhaisen järjestäytymisen vuoksi ei tilanteeseen pystytty puuttumaan. /2, s. 153, 167, 168/ Työntekijöitä sanottiin myös varmuuden vuoksi irti, kuten kävi Oy Forssa Ab:ssä, jossa 500 työntekijää irtisanottiin /2, s. 154/. Vielä 1933 joillakin työpaikoilla alennettiin palkkoja, mutta 1934 tilanne alkoi jo helpottua. Työsopimuksia uusittiin ja palkkoihin alettiin saada korotuksia. Edullinen kehitys jatkui ja useimmilla paikkakunnilla saavutettiin seuraavina vuosina vuoden 1929 taso. Samaan aikaan kuluttajien ostovoima lisääntyi. /2, s. 168/

Vaikka 30-luvun lama oli kansainvälisesti lievä ja matala, se oli kuitenkin muihin Pohjoismaihin verrattuna syvä ja mielipidevainon vuoksi lakkoja oli vähän. Kansa oli edelleen voimakkaasti kahtiajakautunut, ja vasemmistoon kuuluvat joutuivat kyseenalaistamaan jopa oikeuslaitoksen puolueettomuuden. Työnantajien ”kova linja” alkoi lientyä vasta 30-luvun lopulla. /2, s. 139/

Sota ja vaaran vuodet

Sotavuosina sekä 1914 - 18 että 1939 - 44 oli paha inflaatiokierre, hinnat ja palkat kaksinkertaistuivat. Raaka-ainepulasta vuoksi jouduttiin tekemään lyhennettyä työviikkoa. /3, s. 112/ Valtiovalta määräsi, että kutomateollisuudessa työntekijöille tuli maksaa kolmesta päivästä maksettiin neljän päivän palkka, neljästä päivästä neljän ja puolen päivän palkka jne. Pakkolomasta maksettiin kolmen päivän palkka. Valtio maksoi tähän avustusta 60 – 80 % ja työnantaja maksoi loput. /2, s. 139; 3, s. 112/ Samaan aikaan tekstiiliteollisuudesta sanottiin työvoimaa irti tai se siirtyi vapaaehtoisesti muille teollisuuden aloille /2, s. 197/. Puuvillan raaka-ainepula johtui osittain siitä, että hankintapaikat olivat vihollisen alueella. Apua raaka-ainepulaan saatiin Saksasta ja korvikemateriaaleista. /2, s. 197/

Sota-aikana tehtaات järjestivät työntekijöilleen myös marjanpöimintaretkiä ja halonhakuutalkoita, ruokapulaa helpottamaan rakennettiin Pyynikille sikala. /1, s. 153/ Keväällä 1946 tehtiin tuotannon ja elintason kohottamisohjelmana (TEKO) tunnettu

vakauttamisohjelma. Aiemmin muuhun teollisuuteen siirrettyä tekstiiliteollisuuden väkeä alettiin siirtää takaisin. /2, s. 197/

Oli myös väkeä, jotka eivät hyväksyneet jatkosotaa eivätkä Neuvostovastaisen sodan hyväksi tehtäviä ponnisteluja /2, s.199/. Sodan aikaisen inflaation ja palkkojen jälkeen jäämisen vuoksi vuosina 1944 – 45 oli suuria palkankorotuksia ja erityisiä kuoppakorotuksia /2, s. 209/. Palkat sidottiin indeksiin, mikä käytännössä tarkoitti, että jos elinkustannukset nousevat 5 %, palkat nousevat 5,5 %. Valtiovalta toimi työmarkkinoiden säätelijänä. /2, s. 210/ Raaka-ainepula ei päättynyt sotaan, vaan jatkui vielä 1946. Pula oli myös trikookoneiden neuloista ja väriaineista. /2, s. 212/

Kommunistit yrittivät sosialisoida mm. tekstiiliteollisuuden ja vähitellen koko yhteiskunnan. Lakot olivat kauko-ohjattuja ja poliittisia sekä hyvin vaarallisia. Neuvottelut olivat vaikeita, koska kauko-ohjaukseen ei aina saanut yhteyttä. /3, s. 125/ Varsinaiset vaaran vuodet loppuivat kesän 1948 eduskuntavaaleihin, vaikka vuodet 1949 ja 50 olivat vielä vaikeat. /3, s. 128/ Korpilakkojen huippuvuodet olivat 1947 – 49. SAK kielsi laittomat lakot, josta seurasi sosiaalidemokraattien ja kommunistien valtataistelun päättyminen ja aloitettiin järjestötaktiikka. /3, s. 129/ Neuvostoliitto yritti tosissaan vallankumousta Suomeen. Se onnistui Tšekkoslovakiassa ja Puolassa, jonka vuoksi keskusliittojen ehdotuksesta perustettiin turvallisuustoimikuntia vuonna 1948. /3, s. 135/

Kriisit muualla

Ulkomailla olevista kriiseistä Unkarin kansannousu vaikutti voimakkaasti myös Suomen oloihin. Työpaikoilla järjestettiin rahankeräyksiä, joihin kommunistit kielsivät oman puolueensa jäseniä osallistumasta. Sotatoimet Suezin kanavan omistuksesta vaikuttivat maailmanmarkkinoihin, mutta vielä enemmän Korean sota 1950-luvun alussa. /3, s. 158/ Sen seurauksena maamme ulkomaankauppa kasvoi ja laajentui äkillisesti, kriisi koetteli lähinnä suurvaltojen välisiä suhteita /2, s. 244/. Liittoon kuulumattomat työnantajat pyrkivät laman aikana alentamaan työntekijöiden palkkoja. Jotkut irtisanoivat työntekijänsä, että voisivat ottaa heidät uusina työntekijöinä takaisin ja sitten soveltaa heihin uusia ehtoja. /2, s. 264/ Korean sodan päätyttyä kausivaihtelut tekstiiliteollisuudessa olivat voimakkaat ja valtioneuvoston asettama komitea ryhtyi selvittämään kutoma- ja vaatetusalan työllisyysongelmia vuonna 1952. Vuosikymmenen lopulla se teki useita ehdotuksia alan työllisyyden varmistamiseksi ja toimintaedellytysten turvaamiseksi. /2, s. 262/

Lakkoja

Vuoden 1954 alussa oli vielä laskusuhdanne ja jotkut työnantajat pyrkivät kontrolloimaan työntekijöitä sanomalla irti pisimpään työssä olleita, koska heillä oli parhaat tiedot palkka- ja

työehdoista. Uuden ja järjestäytymättömän työvoiman kanssa oli helpompi neuvotella työnantajalle edullisempi sopimus. Myöhemmin samana vuonna alkoi nousukausi ja työehtosopimuksia irtisanottiin, jotta saataisiin uudet paremmat sopimukset. Suurimpaan osaan aloja sopimukset saatiinkin, mutta naisten ja lasten pukuteollisuuden neuvottelut kestivät pisimpään. Vasta joulukuussa 1955 päästiin sopimukseen, jossa mm. kiellettiin kotityö ja kotona tehtävä iltatyö, josta oli tullut ongelma. /2, s. 264/ Palkkojen säännöstelyn seurauksena tuloerot olivat kaventuneet ja palkkarakenne muuttunut, mihin erityisesti ammattitaitoinen työväki oli tyytymätön.

Säännöstely lopetettiin 195,5 ja se aiheutti palkkojen korotuspaineita ja palkoista sopiminen annettiin työmarkkinajärjestöjen tehtäväksi. Samana vuonna päättyi myös tuontisäännöstely, viimeisenä säännöstelykohteena oli ollut kahvi. /2, s. 234 - 244/ Palkka- ja hintasäännöstelyn purkaminen sekä tuloksettomat palkkojen korotusvaatimukset ja yritykset neuvotella uusi työehtosopimus johtivat kolme viikkoa kestäneeseen yleislakkoon vuonna 1956 (kuva 18). /2, s. 259; 3,s.154/

Kuva 18 Lakkomarsseilla pyrittiin kohottamaan lakkolaisten mielialaa /2, s. 265/

Lakot vaikeuttivat vientiä ja aiheuttivat tuontiylijäämän, palkkojen nousu vaikeutti kilpailukykyä ja rahamarkkinat kiristyivät /3, s. 159/. Työllisyysongelmat olivat kutomateollisuuden kiusana 1957, minkä vuoksi villateollisuus joutui supistamaan tuotantoaan. Liitot neuvottelivat kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriössä vapaasti maahan tuotavien artikkelien supistamisesta niin, ettei maahan saisi vapaasti tuoda työllisyyttä heikentäviä tuotteita sekä lupien siirtämiseksi sellaisille tavaroille, jotka eivät työn vähenemistä aiheuta. Neuvottelut eivät onnistuneet ja tekstiiliteollisuudesta siirtyi muille aloille keskimäärin viidennes. Samoin edellisenä vuonna valtion valuuttapulasta johtuva raaka-ainepula ja kehno menekki vaikuttivat työllisyyteen. /2, s. 272; 3, s. 162/

Lama koetteli vuosikymmenen lopulla ja työvoimaa supistettiin asteittain. Ensin supistuksen kohteena olivat aviovaimot, joiden miehillä oli työpaikka. Nelipäiväisiä työviikkoja tekeville ja määräaikaisella pakkolomalla oleville järjestettiin koulutuskursseja. /3, s. 167/ Työttömyys 1950-luvun lopulla oli osittain Ruotsin teollisuutta vaivaavan laman

syötä, koska se pakotti Ruotsissa työtä tekeviä suomalaisia muuttamaan takaisin kotimaahansa /3, s. 177/.

Tekstiiliteollisuudessa oli laitosmiesten lakko 1960-luvun alussa, minkä seurauksena koneet yskivät ja pysähtelivät. Lakon seurauksena jouduttiin muita työntekijöitä lomauttamaan. /3, s. 186, 187/ Vuonna 1969 kommunistit lietsoivat työntekijöitä jatkuvasti laittomiin korpilakkoihin vaatimaan kohtuuttomia palkankorotuksia /3, s. 198/. Lakkoilua aiheutti tekstiilialan muita aloja alemmat palkat /3, s. 199/. Ongelmia aiheutti myös voimakas kasvu. Seurauksena oli työvoimapula, alalla oli paljon lakkoja palkkojen nostamiseksi, reaaliensiotaso nousi 6 % /3, s. 203/. Lakkojen välttämiseksi Tekstiililiitto neuvotteli vain Tekstiili- ja vaatetustyöväen kanssa. Monet asiat neuvoteltiin etukäteen ennen kokousta valmiiksi ja vähemmistöissä olevat kommunistit jätettiin syrjään. Asioita hoidettiin paljon puhelimitse ja kirjeitse. /3, s. 213/

1970-luvun lama

Vuosien 1975 - 78 lama vähensi työntekijöitä tekstiiliteollisuudesta ja erinäisten lakonuhkien takia tekstiili- ja vaatetusteollisuuden työnantajat uhkasivat koko alaa työsululla. Työmarkkinajärjestöt tekivät hallitukselle ehdotuksen, jonka pohjalta hallitus teki elvytysohjelman, joka sisälsi mm. palkkojen korotuksen siirtämistä, hintojen korotuksista luopumista, täydellisen vuokrasulun sekä hallituksen lupauksen työelämän uudistamiseen liittyvien lakien valmistelusta. Työmarkkinajärjestöt hyväksyivät ohjelman. /3, s. 235/ Tekstiiliteollisuus ei hyväksynyt valtakunnansovittelija Teuvo Kallion laatimaa kokonaisratkaisua eikä siis päässyt siihen mukaan, vaan antoi lakkovaroituksen ja meni sitten lakkoon. Sopusuhteinen sopu tuli vasta seuraavan sovittelijan johdolla. /3, s. 255/

1990-luvun lama

1988 alkoi laskukausi, markka revalvoitiin, jonka seurauksena kilpailukyky heikkeni. Korot nousivat, samoin rahoituskustannukset ja valmistuksen työvoimavaltaisimmat vaiheet siirtyivät ulkomaille, syntyi uusi ilmiö ”kansainvälinen suomalainen”. Laman alku oli näkyvässä ja tekstiiliväen mielestä media toi tekstiiliteollisuuden irtisanomiset kohtuuttoman paljon esille ja näin mustasi sen mainetta. Tekstiiliteollisuuden saamaa tahraa ryhdyttiin puhdistamaan kovalla työllä, koska tavoitteena oli saada jatkossakin ammattitaitoista työvoimaa. Neuvostoliiton maksut viivästyivät, ja synkimmätkin ennusteet vuoden 1991 kehityksestä osoittautuivat liian toiveikkaiksi. Samaan aikaan kasinotalouden kupla puhkesi ja syöksi talouden ahdinkoon, jollaista ei ollut ollut sitten 1930-luvun. /3, s. 257/ Asioiden korjaamiseksi tehtiin devalvaatio, joka paransi kilpailukykyä ja vei viennin kasvuun. Tosin tekstiili- ja vaatetuslalle sillä ei ollut mainittavaa merkitystä. Vuonna 1992 säädettiin laki

palkkatyönä kolmansissa maissa teetettyjen vaatteiden tullittomasta takaisintuonnista Suomeen. /3, s. 258/

Lama ei ollut vielä ohi. Lisäksi tuli myös pankkikriisi ja talouden syöksykierre. Valtion velan kasvu vaikutti yritysten ulkomaiseen lainansaantiin heikentävästi, yksityinen kulutus väheni ja työttömyys lisääntyi. /3, s. 259/ Syksyllä 1992 oli lakkoja ja jopa yleislakon uhka /3, s. 260/. Työttömyysaste oli 17,9 %, mutta 1993 solmittu ETA-sopimus elävöitti taloutta, Suomi pääsi lähemmäs Eurooppaa ja suomalaiselle teollisuudelle tuli laajemmat sisämarkkinat. Solmittiin myös GATT-sopimus, jota oli neuvoteltu jo seitsemän vuotta. Suomen ja Venäjän välinen tullittomuussopimus päättyi 1993, joten Venäjältä tulevalle teva-tuonnille saatiin tullitariffin mukainen tulli. Tulee kuitenkin muistaa, että tulli ei edelleenkään koskenut suomalaisten yritysten Venäjällä teettämiä vaatteita. /3, s. 261/

Vaikka 1994 alkoi tuottavuus nousta, lamanaikaiset korkeat reaalikorot ym. vaikuttivat vielä. Kustannusten nousun myötä vaadittiin suuria palkankorotuksia, vaikka työttömyysaste oli yhä Länsi-Euroopan suurimpia. Järjestöt ajoivat vain omiensa asiaa. Asioita ei ajateltu kokonaiskansantalouden kannalta. /3, s. 263/ Vuoteen 1994 mennessä oli teva-teollisuudesta hävinnyt vuoteen 1960 verrattuna 79 % työväestä. Tuottavuus oli kuitenkin kohonnut merkittävästi, kone oli korvannut ihmisen monessa paikassa. Ennen EFTA- ym. sopimuksia korkeat teva-tullit turvasivat erittäin laajan kotimaisen tarjonnan. Vaateompelun siirtyessä ulkomaille myös kotimaisten kankaiden käyttö vähentyi. /3, s. 271/

Kriisien hallintaan käytettyjä keinoja

Yleisiä keinoja selvitä lamasta on ollut lyhentää työviikkoja ja työväen irtisanominen sekä palkkojen alentaminen. Vuoden 1930 laman aikana irtisanomisia tehtiin myös varmuuden vuoksi ilman välttämätöntä tarvetta. Kilpailukyvyn parantamiseksi ennen EU:hun liittymistä nostettiin ja laskettiin sekä tullimaksuja että valuutan arvoa. Sota-aikana työnantajat ja valtio maksovat erilaisia tukia erityisesti lapsiperheille. Vuonna 1957 supistuksen kohteena olivat ensin aviovaimot, joiden miehillä oli työpaikka, sen jälkeen tulivat vasta muut. 1970-laman aikana esitettiin palkkojen korotuksen siirtämistä, hintojen korotuksista luopumista, täydellisen vuokrasulun sekä hallituksen lupauksen työelämän uudistamiseen liittyvien lakien valmistelusta.

2.5 Venäjän vaikutus teva-teollisuuteen

Venäjä on vaikuttanut vuosisatojen kuluessa enemmän tai vähemmän maamme oloihin ja talouselämään. Ilman Venäjän kauppaa teollisuutemme olisi kehittynyt vasta myöhemmin, menihän pääosa esim. puuvillateollisuuden tuotteista Venäjän markkinoille 1880-luvulle asti /2, s. 11; 3, s. 8/. Finlayson kävi kauppaa Pietariin ja jo 1828 - 36 Venäjä tarvitsi

suuret määrät tekstiilituotteita /1, s. 9/. Samoin vuonna 1861 perustetun Tampellan tuotteista 2/3 meni Venäjälle /1, s. 12/. Venäjän keisari Aleksanteri II (keisarina 1855 - 81) oli suuri Suomen ystävä. Hänen aikanaan Suomen talouselämä voi hyvin, liike-elämä levisi myös maaseudulle. Vuonna 1845 Finlaysonin tehtaan suojiin perustetun sukka- ja trikootehtaan tuotannosta meni paljon Venäjälle, aina vuoteen 1896 saakka./1, s. 13/

Venäjän harjoittamat sortokaudet 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa vaikuttivat Suomen talouteen, mutta Japanin ja Venäjän välisen sodan puhkeaminen 1904 toi hetken helpotuksen ja tavaroiden kysyntä lisääntyi /1, s. 153/. Ensimmäisen maailmansodan aikana oli raaka-ainepula, Venäjän armeijalta tuli tilauksia – lain mukaan armeijan varusteet tuli valmistaa kotimaassa. Tarviketoimitukset olivat suurimmillaan 1916. Kansalaissota pysäytti monet tehtaat ja Neuvostoliiton kauppa pysähtyi vallankumouksen jälkeen 40 vuodeksi lähes kokonaan, kunnes se alkoi uudelleen vasta 1956. /1, s. 29, 223/

Neuvostoliitto harjoitti myös propagandaa ja sai sekä Länsi-Euroopan, Amerikan että Pohjoismaat uskomaan, ettei Suomi olisi rikkeetön demokratia. Alvar Aalto lähetti yhteistyökumppaneilleen oikeaa informaatiota sekä avustuspyyntöjä Amerikkaan. /3, s. 100/

Professori Ahti Reijosen mukaan venäläiset simputtivat suomalaisia sotakorvausten tarkastamisissa, keksittiin virheitä tai muuta sanottavaa, eikä suomalaisella sen enempää työntekijällä kuin ”herrallakaan” ollut minkäänlaista arvoa. Myös suomalaiset kommunistit häiritsivät sotakorvausten toimituksia. /3, s. 244/

Tultaessa 1960-luvulle vienti kasvoi ripeästi erityisesti Neuvostoliittoon, jonne viennistä meni 81 % /3, s. 177/. 1970-luvun laman ja 1981-vuoden kotimaisen kysynnän ja länsiviennin laskun pelastajaksi tuli Neuvostoliiton kysynnän voimistunut kasvu /3, s. 237/. Vaatteiden vienti Neuvostoliittoon ylitti 1980-luvun alkaessa EFTA-viennin /1, s. 35/. Neuvostoliiton kysyntä kasvoi 119 % ja työvoimasta 32 % oli idän viennin työllistämiä /3, s. 237/. Vuosikymmenen puolivälissä vaatetusteollisuuden tuotannosta 60 % meni vientiin ja siitä runsas kolmasosa Neuvostoliittoon /3, s. 239/.

Vuonna 1988 Neuvostoliiton hajottua alkoivat idänkaupan vaikeudet, kaupankäynti romahti /1, s. 29/. Neuvostoliitossa tapahtunut talousuudistus vaikutti jo 1990 maittemme väliseen kauppaan. Neuvostoliiton maksukyky heikkeni ja maksut alkoivat viivästyä. Tämän vuoksi tekstiiliitto ryhtyi keräämään idänkauppaa käyviltä yrityksiltä tietoja maksuviiveistä. Myös Neuvostoliiton kaupassa siirryttiin vapaavaluuttakauppaan. /3, s. 256, 257/ Suomen ja Venäjän välinen tullittomuussopimus päättyi 1993, jolloin Venäjän kaupalle asetettiin tullitariffien mukaiset tullit /3, s. 261/. Viennin osalta Venäjä oli suurin sekä tekstiilien että vaateiden osalta /4, s. 6/.

Runsas Neuvostoliiton vienti vaikutti myös tuotesuunnitteluun, siihen tuli tietty tyyli, joka ei sitten välttämättä ollutkaan länsimaalaisten mieleen /3, s. 292/. Monet suomalaiset tekstiilitehtaat olivat liian riippuvaisia idänkaupasta, ja kaikki vaihtelut ja kriisit vaikuttivat suoraan niiden toimintaan. Kun yrityksen tuotannosta suurin osa meni Neuvostoliittoon, sen hajoaminen ja kaupan tyrehtyminen vei monta yritystä konkurssiin. Tosin nykyisessä lamassa on tullut ainakin yksi vastaavanlainen tilanne esiin, suurin osa tuotannosta meni yhdelle ulkomaiselle yritykselle ja kun sillä alkoi mennä huonosti, meni huonosti myös suomalaisella yrityksellä.

3 TEVA-TEOLLISUUDEN NYKYTILA JA TULEVAISUUS

Asian hahmottamiseksi tutustuin Heikki M. Salosen, Jussi Karisen ja Heikki Mattilan tekemään raporttiin ”Tekstiili- ja Vaatetusteollisuuden kehittämistarpeiden kartoitus” sekä Heikki Stenlundin tekemään julkaisuun ”Modernin tekstiili- ja vaatetusalan klusterianalyysi Pirkanmaalla”. Raportissa, jonka esittelen ensin, teva-aluetta käsitellään yleisemmällä tasolla ja eri näkökulmasta kuin julkaisussa. Julkaisu keskittyy klusteritoimintaan ja sen mahdollisuuksiin teva-alalla.

3.1 Teva-teollisuuden kehittämistarpeiden kartoitus

Teva-teollisuus on käynyt viimeisen 15 - 20 vuoden aikana suuren, Neuvostoliiton kaupan alulle laittaman, rakennemuutoksen. /4, esipuhe/ Rakennemuutoksessa 1990-luvulla karsiutui kannattamattomia yrityksiä. /4, s. 3/

Teva-teollisuus ry:n, Finatexin, jäsenyritysten palveluksessa olevien teva-alan työntekijöiden määrä on vähentynyt. Vuonna 1996 heitä oli 14 000 ja vuonna 2006 vajaa 9 000, toimihenkilöiden osalta muutos on ollut vähäisempää. /4, s. 3/ Finatexin jäsenistä suurin osa on vaatteiden toimittajia, mutta sen ulkopuolella toimii myös 30 – 40 teva-alan pk-yritystä. /4, s. 4/ Nykyisistä vaatetusalan yrityksistä suurin osa on pk-yrityksiä, joista harva on kasvuhakuinen. Vaikka työntekijät teva-alalla ovat vähentyneet, tuotannon bruttoarvo on kuitenkin lähes sama kuin aiemmin tai kasvanut, koskee etenkin teknisiä tekstiilejä. /4, s. 3/

Nykyään monet vaatetusalan yritykset keskittyvät suunnitteluun ja markkinointiin ja valmistus tapahtuu maamme ulkopuolella. /4, s. 3/ Monille yrityksille kansainvälinen valmistus on keino pärjätä sekä kotimaan että kansainvälisillä markkinoilla. /4, s. 7/ Baltian maiden itsenäistymisen jälkeen vaatetusyritykset ovat alkaneet teettää tuotteitaan etenkin Virossa joko omissa tehtaissaan tai alihankintana. Kustannustaso sielläkin kohoaa ja on

käymässä kannattamattomaksi. /4, s.5/ Yrityksissä panostetaan tuotekehitykseen ja markkinoidaan omilla tuotemerkeillä. Lisäksi monet valmistajat ovat pitkälle erikoistuneita, osa on oman alasektorinsa johtavia toimittajia Euroopassa tai maailmanlaajuisesti. /4, s. 3/

Viennin osalta Venäjä on suurin sekä tekstiilien että vaatteiden osalta. USA on tekstiilien osalta merkittävä, mutta Ruotsi ja Saksa ovat seuraavaksi tärkeimmät vientimaat teva-alalla. Tekstiileiden tuonnista valtaosa tulee EU:n alueelta, mutta Kiinan tuonti on kasvussa. Vaatetuksen osalta Kiina on suurin, vain 44 % tulee EU:sta. Vientimarkkinoille on perustettu jakelukeskuksia kuten Finnkarelia ja L-Fashion Group. Tällä hetkellä suurimmaksi osaksi alihankintaa tuottavat maat kuten Kiina, Intia ja Bangladesh sekä Romania ja Bulgaria ovat alkaneet panostaa tuotekehitykseen, joten jatkossa on odotettavissa kilpailua. /4, s. 6/

EURATEX (Euroopan tekstiili- ja vaatetusteollisuusliittojen edunvalvoja EU:ssa) loi tutkimus- ja tuotekehitysohjelman, jonka se toi julkisuuteen vuonna 2006. Ohjelman päämääränä on saada Euroopan teva-sektori keskittymään korkeatasoisten teknisten tuotteiden kehittämiseen. /4, s. 7/

Muotimaailma jaetaan kolmeen eri ryhmään /4, s. 7/:

- Brändivalmistajiin, joilla on ainakin osittain omaa tuotantoa, muttei vähittäiskauppaa. Heillä on tuotesuunnittelua ja tuotteet markkinoidaan omilla tuotemerkeillä.
- Brändimarkkinoijiin, jotka vain suunnittelevat ja markkinoivat omia tuotteitaan, mutteivät valmista tai joilla ei ole vähittäiskauppaa. Heillä on oma tuotesuunnittelu ja markkinointi omilla tuotemerkeillään.
- Brändivähittäiskauppaketjut, jotka nimensä mukaisesti ovat muotialan vähittäiskauppaketjuja, ne suunnittelevat tuotteensa itse ja myyvät vain omia tuotemerkkejään. Yritykset teettävät tuotteensa alihankintana, eivätkä nämä ole suomalaisen omaa brändiään myyvän vaatetusteollisuuden asiakkaita.

Suomalainen vaatetusteollisuus kuuluu ryhmiin Brändivalmistajat ja -markkinoijat. Moni pyrkii myös vähittäiskauppaan, jotta pääsisi hallitsemaan koko jakeluketjua. /4, s. 7/

Kansainvälisessä taloudessa menestyvään suomalaiseen vaatetusyritykseen liittyviä ominaisuuksia ovat seuraavat /4, s. 8/

- Strategia ja toimintakonsepti on selkeä ja tarkoin mietitty. Brändin rakentamiseen ja kehittämiseen on paneuduttu perusteellisesti. T&K:n organisointi on strategian mukainen ja paneutuu kansainvälisen markkinoinnin kysyntään
- Markkinointi on kansainvälistä ja brändille on onnistuttu luomaan kansainvälinen imago

- hyvä kansainvälinen verkosto – hankinta, valmistus ja markkinointi
- Valmistus tapahtuu pääosin tai kokonaisuudessaan Suomen ulkopuolella. Muodikkaimmat tuotteet valmistetaan Itä-Euroopassa ja lähialueilla ja perustuotteet Kaukoidässä, yleensä Kiinassa.
- Muodikkaimpien tuotteiden kankaat tulevat Euroopasta ja perustuotteiden paikan päältä Kaukoidästä. Molemmissa tapauksissa suomalaisen vaatevalmistajan on annettava tarkat valmistusohjeet ja järjestettävä laadun ja toimitusten valvonta.
- rahoituspohja vahva ja toiminnan oltava kannattavaa
- Henkilöresurssit ovat kunnossa ja mukana on kansainväliseen toimintaan kykeneviä sekä suomalaisia että kansainvälisiä henkilöitä.

Pukeutumiskankaita markkinoivat yritykset ovat hävinneet Suomesta lähes kokonaan, ne eivät ole menestyneet kansainvälisessä kilpailussa. Vaatteiden valmistuksen siirryttyä ulkomaille myös kankaat hankitaan lähempää valmistusta. /4, s. 8/ Raportin kirjoittajien mielestä teva-alalla on pitkään ollut tuotantolähtöinen ajatus. Sen sijaan tulisi pyrkiä uudelleenlaiseen liiketoiminta-ajatteluun. Vaikka kilpailukykyistä vaatevalmistusta ei maassamme enää suuressa mittakaavassa ole, eivät kirjoittajat näe estettä menestyksekkääseen kansainvälisestikin merkittävään vaatevalmistuksen liiketoimintaan. /4, esipuhe/

3.2 Modernin tekstiili- ja vaatevalmistuksen klusterianalyysi Pirkanmaalla

Heikki Stenlund on tehnyt julkaisun tevanake-alan huippuasiantuntijoista kootun ryhmän työprosessin, klusterianalyysin, tuloksista. /5, s. 3/ Ryhmä näkee klusterissa mahdollisuuden ja tulevaisuuden suomalaiselle tevanake-teollisuudelle. Klusterin idea on sen laajuus. Ja tiedon kulku verkoston sisällä. Mukana olevat yritykset ovat usein toisiaan täydentäviä ja ne ovat eri tavoin vuorovaikutuksessa keskenään. Kilpailuetua lisäävät verkoston rakenne, jossa sen toimintalogiikka, innovoivuus ja dynaamisuus tekevät siitä tehokkaan ja vaikean jäljitellä. /5, s. 11/ Lisäksi klusterin tarkoituksena on tuottaa yritykselle synergia etuja (ajatus, että $1+1 > 2$) yli yritys- ja toimialarajojen. /5, s.12/

Klusterin ulottuvuutena voi olla tietty toimiala, useita toimialoja linkittyneenä tai tiettyjen avaintuotteiden tuottaminen lisäarvoketjuineen. Klusteri voi luoda kehittyessään ympärilleen yritystoimintaa tai se voi rajoittua samaa teknologiaa käyttäviin yrityksiin. Sen keskeisenä toimijana voi olla tietty yritys tai tutkimuslaitos. Ulottuvuutena voi olla myös verkoston laatu, joka riippuu mukana olevien yritysten välisistä yhteistyömuodoista. /5, s. 14/ Toimiva klusteri ei ole vain tuotannollisesti verkostoitunut. /5, s. 11/

Tevanake-klusterissa keskeisenä voi olla yrityksiä raaka-ainetuotannosta lopputuotteiden käyttöön. Ääripäinä ovat kuidun valmistus ja toisaalta vaatteiden myynti kuluttajille ja teknisten tekstiilien hyödyntäminen eri teollisuusaloilla. Ydintoimialaan kytkeytyy lisäksi muita toimialoja, jotka tuottavat ydintuotteiden valmistamiseen tarvittavia panoksia tai joilla on muuten jokin synerginen kytkentä ydintoimialaan. /5, s. 17/

Klusterin kehittymiseen keskeisesti vaikuttavia megatrendejä ovat toimintojen verkostoituminen ja reaaliaikaistuminen. Samoin on tuotannon ja työn logistiikalla keskeinen merkitys tuotannon pirstoutumisena ja työn ohjautumisena sinne, missä saavutetaan kokonaisuutena paras kilpailukyky ja hinta-laatusuhde. Klusteriin vaikuttaa myös teknologian kehittyminen, niin tietotekniikan kuin materiaali-, bio- ja muidenkin teknologioiden. /5, s. 20/ Kansainvälinen yhteistyö sekä tuonnin ja viennin lisääntyminen, missä erityisen merkittävää on jakelujärjestelmien kansainvälistyminen. Klusterissa arvot, merkitys ja brändiäytyminen korostuvat, samalla kun ikärakenne monipuolistuu, kestävän kehityksen ja moraalisten arvojen merkitys korostuu. /5, s. 21/

Ryhmä käsitteli työssään myös klusterin uhkia ja mahdollisuuksia. Negatiivisen kehityksen heikkoina signaaleina se katsoi olevan puutteen osaavasta työvoimasta, koska osaamispohja uhkaa kaventua tai nuoret karttavat kuolevana pidettyä alaa. Ryhmä on huolissaan siitä, ettei koulutusjärjestelmä kykene ylläpitämään riittävän laajaa osaamispohjaa, jolloin maastamme katoaa suuri osa osaamista. Huolta aiheuttaa myös yritysten katoaminen sukupolven vaihdoksen seurauksena. Nuoret täytyisi saada innostumaan jatkajiksi elinkelpoisiin yrityksiin. Uhkana on myös jäänti keskeisten verkostojen ulkopuolelle korkean kustannustasomme ja verkko-osaamisen puutteen vuoksi. Pienet yritykset vähenevät, osasyynä kankaan, langan ja kuidun valmistuksen siirtyminen ulkomaille, mikä aiheuttaa myös tuotevalikoiman kapeutumisen. /5, s. 23/

Positiiviseen kehitykseen vaikuttavina heikkoina signaaleina ryhmä piti uuden markkinointi- ja designhenkemmän sukupolven kehittymistä, yhteistyötä koulutus- ja tutkimuslaitosten kanssa osana yritysten tuotekehityksiköitä. Koulutus tulisi kytkeä liike-elämään, ja sen tulisi nostaa alan imagoarvoa yleisesti, jotta alalle hakeutuisi kyvykkäintä ainesta. Verkottuminen, logistiikan ja tietoverkkojen käytön osaaminen kansainvälisestikin voi olla meille kilpailuetu. Suurten ikäluokkien ikääntyessä lisääntyvät myös ostovoimaiset seniorit, jotka kiinnittävät enemmän huomiota asuinympäristöönsä ja pukeutumiseensa. /5, s. 24/

Maamme talous muuttui rajusti 1990-luvulla. Ennen olimme voimakkaasti metsäteollisuuden ja idänkaupan varassa, nyt Nokian elektroniikkateollisuuden varassa. 1980- ja 90-luvuilla on siirrytty elektromekaanisesta ajasta digitaaliseen aikaan. Ryhmä muodosti myös viisi erilaista mahdollista kehityspolkua tulevaisuuden näkyymiin, jotka ovat varovaisen negatiivinen, todennäköinen, mahdollinen positiivinen ja optimistinen tulevaisuuden kuva. Mikään kehityspolku ei vie vain yhteen lopputulokseen, vaan sillä voi olla useita eri vaihtoehtoja. /5, s. 27/

Menestyäksemme jatkossa tulisi työvoiman käytön olla joustavaa, Joustavuutta voitaisiin lisätä työajan ja työsuhteiden etujen joustojen yhteisvaikutuksella. Jo tämänhetkinenkin kilpailuetumme ovat ekologiset ja eettiset arvot huomioonottava tuotanto, ei vain raaka-aineiden kierrätys, vaan niiden määrän optimointi ja käytön tehokkuus sekä ekologisen tuotannon edelleen kehittäminen. Suomalainen design on vielä kilpailuetumme, mutta riippuu koulutuksen tasosta ja sisällöstä sekä asemastamme ja roolistamme alalla kansainvälisesti, onko se sitä jatkossakin. Designin kilpailuetua voisi tukea esimerkiksi sponsoroimalla kuuluisuuksia tai urheilijoita. /5, s. 28/

Huippukoulutuksessa tulisi olla teknistä, kauppatieteellistä ja taideteollista osaamista tasapainoisesti. Tuotantologiikan hallinnalla on myös iso merkitys menestyksessä, samoin toimitusketjun hallinnalla ja logistiikalla, joihin koulutuksessa tulisi kiinnittää suurta huomiota. /5, s. 29/ Työhalukkuus ja -moraali ovat myös olennaisen tärkeitä ja yhdistettynä työvoiman käytön joustavuuteen, niistä tulee kilpailukykytekijöitä. Yrittäjämyönteinen ilmapiiri on myös keskeinen edellytys maamme kilpailukyvyille. Kilpailukykytekijöitä tulisi myös hyödyntää ja kehittää esimerkiksi eräänlaisella kauppahuonemallilla, jonka avulla välitetään suomalaisia tuotteita ulkomaille sekä tuotteita asiakkaiden kesken. Yksi mahdollinen vaihtoehto olisi myös sähköinen vientisihteeri, joka tekee vientisihteerin työtä useammalle yritykselle etätöinä. /5, s. 30/

Uusien liiketoiminta-ajatusten ja organisoimisen tuominen alalle voisi myös parantaa tilannetta. Osaamisen vienti voisi olla yksi vaihtoehto tai erikoistuminen jollekin tietylle erikoisalalle, kuten erityispukeutuminen kylmiin olosuhteisiin tai ikääntyvien turvavaatetus. /5, s. 33/ Yhtenä kehittämiskohteena tulisi olla yrittäjäkoulutus. Rohkeuden ja kriisinsietokyvyn lisääminen ovat tärkeitä ja suurimpia haasteita koulutuksessa. Koko EU:n alue olisi myös ajateltava ja hallittava kotimarkkina-alueena. /5, s. 34/ Tulevien palvelujen kehittämisessä pitäisi olla enemmän liiketoiminnan asiantuntemusta ja aloittavien yrittäjien tukena voisi olla eläkkeelle siirtyviä yrittäjiä /5, s. 35/.

Työryhmä ehdotti tevanake-alan korkeakoulutasoisen koulutuksen keskittämistä ja tehostamista päällekkäisyyksien poistamiseksi Ruotsin mallin mukaan, jossa Boråsiin on keskitetty kaikki alan korkeakouluopetus. Koulutuksen ei tarvitsisi meillä välttämättä olla yhdessä oppilaitoksessa, vaan opetusta tulisi antaa päällekkäisyyttä välttäen. Keinona voisi olla, että kehittäminen ja ohjaus olisivat yhdellä vastuutaholla, jotta alan kansainvälinen tutkimusyhteistyö pystytään organisoimaan. /5, s. 39/

Yritysten kehittämiseksi ryhmä ehdotti erityistä yritysverkostojen kehittämis- ja koulutusohjelmaa. Tavoitteena olisi joustavampi toimintatapa ja suurempaan luottamukseen perustuvan toimintakulttuurin luominen sekä tavoitteellinen elinkeinoelämän vilkastuttaminen. Yritykset toisivat koulutusohjelmaan nykyisen verkostonsa yritykset sekä mahdolliset uudet verkostoon tulevaisuudessa soveltuvat yritykset. Lisäksi isommat

yrietykset yrittäisivät ottaa mukaan pk-yrietyksiä, joilla ne voisivat teettää sellaisia toimintoja ja palveluita, joita sen ei ole itse kannattavaa tai järkevää hoitaa. Pk-yrietykset voisivat arvioida uudelleen ympäristönsä ammatinharjoittajien, maatalouden harjoittajien, työosuuskuntien yms. tahojen mahdollisuuksia saada lisätyötä. Ammatinharjoittaja tai vastaava taas voi ottaa varsinaisen työnsä rinnalle uusiakin toimintoja ja tehtäviä. Oppilaitoksissa voisi kannustaa nuorten yrittäjyyttä hankkimalla halukkaille kummit, joko oppilaitoksessa toimiva entinen yrittäjä tai oppilaitoksen verkostoon kuuluva yrietykonsultti. /5, s. 41/

Tulevaisuudessa ei riitä, että brändi on hyvä ja valmistusta on halpamaissa, myös jakelutie täytyy hallita. Vaatetusteollisuuden piirissä todennäköisesti lisääntyvät myynti- ja markkinointitehtävät, logistiikan tehtävät sekä asiakkuuden- ja laadunhallintaan liittyvät tehtävät. /5, s. 42/

4 KOULUTUS

Kädentaitojen koulutusta on maassamme ollut jo 1800-luvun puolelta. Eri puolille maata perustettiin kotiteollisuuskouluja ja kansanopistoja kansaa sivistämään. Molemmissa kouluissa oli ja on käsityötaitojen opetusta, kansanopistoissa monien muiden oppiaineiden ohessa. Ammattikouluja perustettiin myös jo 1900-luvun alussa, niistä yhtenä ”Poikain ammattikoulu” Tampereelle. Se aloitti toimintansa vuonna 1912 ja tytöille ammattikoulu saatiin 1926. Nykyisin koulu on Tampereen Ammattiopisto ja siihen kuuluu myös muita oppilaitoksia. /13/

Koulutuspaikkoja on perustettu myöhemminkin, kuten vuonna 1953 perustettu ”Mieskotiteollisuuskoulu”, joka on nykyisin Ikaalisten käsi- ja taideteollinen oppilaitos. Tekstiilityö tuli mukaan oppilaitokseen 1978. /6/ Lahden käsityöläisyhdistys perusti vuonna 1894 alemman käsityöläiskoulun tavoitteenaan edistää käsityöalojen ammattitaitoa. Koulutuksen jatkoksi tuli ylempi käsityöläiskoulu ja 1917 koulusta tuli kaksivuotinen yleinen ammattikoulu, kun alempi käsityöläiskoulu lopetettiin. /11/ Lahteen perustettiin myös kansanopisto vuonna 1893 /10/. Myös Päivölän Kansanopisto Sääksmäellä on perustettu jo 1890-luvun viimeisinä vuosina, ja se toimii edelleen /12/. 1900-luvun alussa perustettiin kansanopistoja myös Kuusamoon, Punkaharjulle ja Anjalankoskelle Kouvolaan/7; 8; 9/.

Käsityöopetuksen uranuurtajiin kuuluu ehdottomasti suomalainen pedagogi Fredrika Wetterhoff, joka perusti ompelu- ja kudontakoulun, ”Työkoulun”, vuonna 1885. Alkuperäisenä tavoitteena oli, että maaseudun ja työväestön tyttaret saisivat ammatin. Aluksi koulussa opetettiin kaikenlaisia käsitöitä, tärkeimpänä liinavaatteet ja hameet. Seuraavana vuonna tuli kankaankudonta ja opettajakoulutus muutaman vuoden kuluttua. Koulun maineen levittyä opiskelijoita tuli myös eri puolilta Eurooppaa. Koulun tueksi

Fredrika Wetterhoff perusti säätiön, joka hoiti koulua ja testamenttasi sille omistamansa koulurakennuksen tontteineen ja irtaimistoineen. Nykyisin koulu kuuluu osana Hämeen ammattikorkeakoulun ja Koulutuskeskus Tavastian kulttuurialoihin sekä niihin läheisesti liittyviin koulutusohjelmiin. /14/

Taideteolliseen oppilaitokseen perustettiin vuonna 1947 malli- ja muotipiirustusosasto. Nimi muuttui Pukutaiteen laitokseksi vuonna 1960 ja opiskeluaika muuttui kolmesta vuodesta neljään. Vuonna Taideteollisesta oppilaitoksesta tuli korkeakoulu ja opiskeluaikaksi tuli kuusi vuotta. Nykyään suunnittelua opetetaan useissa eritasoisissa oppilaitoksissa ympäri Suomea./1, s. 215/

Suomen Pukimon perustanut Heikki Kestilä oli edelläkävijä henkilöstönsä kouluttamisessa ja hän perusti vuonna 1947 oman yksivuotisen ammattikoulun. Myöhemmin koulusta tuli kolmivuotinen, valtion omistama, Turun vaateustekniikan opisto. /1, s. 29/ Työnantajat oivalsivat pian sotien jälkeen henkilöstön koulutustarpeen ja sen suunnitteleminen aloitettiin vuonna 1951. Ensimmäiseksi järjestettiin kuukauden mittaista laitosmieskoulutusta, joka muistutti nykyistä oppisopimuskoulutusta, opiskelu tapahtui työn ohessa ja opiskelijat saivat kuukausipalkkaa. /3, s. 143, 144/ Suunnitellusta koulutuksesta tuli ammattikoulu ja linjoja oli 7 - 8, yhteisenä aineena matematiikka. Opettajina toimivat teollisuudessa toimivat insinöörit. /3, s. 144/ Opetustarkoituksiin kirjoitettiin paljon oppikirjoja. Tuli erilaisia kursseja, kuten työntutkimukseen opastava tekninen kurssi ja kaksivuotinen työnjohtajakoulutus. Opetusohjelmaan kuului myös psykologian oppitunteja. /3, s. 145/

Myöhemmin oppikirjojen julkaiseminen väheni ja ne korvattiin eri osa-alueita käsittelevillä monisteilla. Atte Koskinen, joka toimi ammattikoulutuksen rehtorina, piti myös laatupiirin nimellä kulkenutta toimintaa. Laatupiirijattelu tuli voimakkaasti esiin vasta 1980-luvulla, mutta Koskisen mielestä se sopi erityisen hyvin tekstiilin puolelle. Marimekon Kiteen tehtaalla tehtiin diplomityö, tiettävästi ensimmäinen, jossa selvitettiin ja kokeiltiin itseohjautuvia työryhmiä ompelimosassa. /3, s. 146/

Koulutus laajeni 1970-luvulla, koska tekstiilialan nopea tekninen kehitys oli muuttanut ja muutti jatkuvasti alan ammatillista rakennetta. Koulutuksen muutokseen vaikutti myös 60-luvun lopulla voimaan tulleet uusi oppisopimuslaki ja -asetus. /3, s. 222/ Pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen koulutus vaikutti yhteishenkeen työpaikoilla sekä koulutusta saaneiden työntekijöiden pyrkimisen ylöspäin vaikuttamaan yhteisiin asioihin. /3, s. 223/

Tekstiilialan opetusta annettiin vain neljässä ammattikoulussa, Hyvinkäällä, Lapualla, Raisiossa ja Tampereella. Näidenkin opetusta jarrutti oppiaineiston puute. Professori Ahti Reijonen laatikin sitten ryppään työnantajaliiton jäsenyrityksille suunnattuja alan kirjasia, kuten tekstiilirakenneoppia, trikooteknologiaa ja kutomateknologiaa. Heikentyneen taloudellisen tilanteen vuoksi 1970-luvun puolivälissä tekstiiliin oli arvioitava koulutuksen

mahdollisuuksia ja hyväksyi toiminnan pääpiirteet hieman uudelta pohjalta. Taloudellisen tilanteen parantua myös koulutus elpyi. /3, s. 224/

5 KYSELYTUTKIMUS

Tutkimusta varten tutustuin Sinikka Hirsjärven ja Helena Hurmeen kirjoittamaan kirjaan ”Teemahaastattelu” sekä Juhani Aaltolan ja Raine Vallin kirjaan ”Ikkunoita tutkimusmetodeihin”. Mielestäni tähän tarkoitukseen sopi parhaiten kysymykset, joihin vastaaja sai vastata omin sanoin. Tosin mietin näin myöhemmin, olisiko vaihtoehtokysymysten kanssa saanut paremman vastausprosentin. Ne olisivat olleet nopeampia vastata, mutta kysymyksiä olisi tarvittu enemmän, jotta kaikkiin asioihin olisi saanut vastauksen.

5.1 Opiskelijoiden vastaukset

Kyselyyn vastasi vain toisen ja kolmannen vuoden opiskelijoita sekä iltaopiskelijoita. Ikaalisten käsi- ja taideteollisessa oppilaitoksessa on kaikkiaan 39 vaatetusalan opiskelijaa, joista kyselyyn vastasi 10: 9 toisen vuoden opiskelijaa ja 1 kolmannen vuoden opiskelija, vastausprosentti oli 25,64 %. Pyynikin ammattioppilaitoksessa oppilaita aikuispuoli mukaan lukien on 164. Kyselyyn vastasi 18, joista toisen vuoden opiskelijoita oli 6 ja kolmannen vuoden opiskelijoita 12, joten heidän vastausprosenttinsa oli 10,98 %. Kaikista vastauksista enemmän kuin puolet tuli toisen vuoden opiskelijoilta, jotka eivät olleet vielä olleet työssä oppimisjaksolla, mutta heiltä sai kuitenkin tietoa odotuksista. Osa vastaajista oli vastannut vain, koska käskettiin. Toinen tavallaan ääripää oli tuulettanut tuntojaan koulunkäynnistä ja ilmapiiristä koulussa. Kuten tällä tavalla tehdyiltä kyselyiltä sopii odottaakin, vastaukset olivat hyvin vaihtelevia, eikä niitä saa sopimaan mihinkään kaavioihin tai käyrästöille. Seuraavassa on yhteenveto saaduista vastauksista ja niiden analysoimista.

Miksi olet alkanut opiskelemaan vaatetusalaa?

Suurimmalla osalla syy vaatetusalan opintojen aloittamiseksi oli yleinen kiinnostus alaa kohtaan sekä vaatteen teko yleensä tai nimenomaan itselle. Oma innostus alaa kohtaan tuli esille ajatuksissa, että taidot ovat hyödyllisiä ja että jokaisen pitäisi osata ompelusta ainakin perusasiat. Oman osaamisen syventäminen ja ammattimaisten työtapojen oppiminen koettiin myös tärkeäksi. Alalle houkuttelivat myös omon puheen, kun hän kävi koulua esittelemässä yläasteella. Joillekin ”tämä ala vain oli paras vaihtoehto” tai ”ainut kiinnostava”. Koska osa vastaajista oli aikuisopiskelijoita, oli joukossa myös ammatinvaihtajia. Lisäksi oli myös niitä, joille paikka oli ainut, mihin pääsi tai sattumalta pääsi juuri tänne. Opiskelemaan lähdettiin myös jonkun toisen perässä, joka oli ilmeisesti pitänyt alasta, ja näin oma kiinnostus oli myös herännyt.

Mitkä ovat tulevaisuuden haaveesi?

Suurin osa vastaajista katsoi oman yrityksen perustamisen olevan ainut vaihtoehto työllistyä. Oma yritys perustettaisiin joko yksin tai yhdessä samanhenkisen kumppanin kanssa ja tavoitteena olisi valmistaa oman tyylisiä ja henkisiä vaatteita. Toinen huomattava ryhmä olivat toisen palvelukseen haluavat. Työhön, jossa olisi hyötyä koulutuksesta, esim. vaatetusliike, teatteri tai museo. Maailmalle lähtö, teattereihin, olisi myös kiinnostavaa. Osa halusi alan töihin, muttei ompelemaan. Oli myös vastauksia, ettei ala kiinnosta tai ei osaa vielä sanoa. Koulutuksesta saatuja taitoja käytetään myös harrastuksena, ei välttämättä ammattina. Varsinainen ansiotyö aiotaan tehdä muulla alalla. Yleistä monille vastauksille oli myös pelko tulevaisuudesta, onko mahdollista saada töitä ollenkaan.

Mitä odotat työharjoittelulta?

Eniten työharjoittelun odotetaan kartuttavan kokemusta ja tekemisessä tarvittavia taitoja. Halutaan tutustua työelämän ja yrittäjyyden arkeen, asiakaspalveluun ja kaupan alaan yleensäkin. Opiskelijat toivovat, että heidät otettaisiin vakavasti tulevina ammattilaisina ja he saisivat tehdä samoja töitä kuin muutkin. Työssä oppimisjaksolla halutaan myös laajentaa näkökulmaa vaatetusalaan yleensä. Työssä oppiminen saisi olla monipuolista ja olisi hyvä, jos siellä oppisi myös jotakin uutta, mitä koulussa ei välttämättä tule esille. Työjaksossa pelätään myös moitteita ja haukkuja, koska ei tunne olevansa hyvä, tekisi mieluummin jotakin muuta kuin ompelua. Työympäristö koetaan hyvin tärkeäksi myös oppimisen kannalta ja työssä oppimisesta on apua myös tulevaisuuden työn haussa.

Mitä olet oppinut työharjoittelussa?

Noin kolmannes vastaajista eivät vielä ole olleet työssä oppimassa. Ne, jotka olivat olleet, olivat oppineet ammattimaisia työtapoja, nopeutta ja muita käytännön asioita sekä asiakaspalvelua ja ongelmanratkaisutaitoja. He saivat myös tuntuman todelliseen työelämään ja yrittäjyyteen. Opiskelijat olivat oppineet itseluottamusta, oma-aloitteisuutta ja rohkeutta tehdä asioita sekä aikataulujen merkitystä. Joukossa oli myös tapauksia, joissa opiskelija ei ollut oppinut, ainakaan omasta mielestään, mitään tai kokemukset olivat pääasiassa negatiivisia. Avoimuus ja puhuminen olisivat heidän mielestään myös tarpeen, myös työnantajan puolelta, silloin asiat ja virheet voisi korjata ajallaan.

Muita ajatuksia

Tämä kysymys oli, ainakin muutamille, paikka purkaa mieltään painavia asioita. Vastauksina olivat: Opiskelun aikataulu tuntuu joistakin liian kireältä, kiireiseltä ja

nopeatempoiselta (myös nopeista tekijöistä), olisi mukava, jos asiaan tulisi muutos. Opiskelu on myös mukavaa ja työssä oppiminen oli parasta. Opiskelijoita myös ”pännii”:

1. Asioiden väärä nimittely tässä kyselyssä – niinpä – olin liian luutunut ajatukseen työharjoittelusta, meillähän puhutaan nimenomaan työharjoittelusta. Oikea termi on siis ”työssä oppiminen”. Harjoittelusta kun pitäisi saada palkkaa, mutta työssä oppimisesta ei.
2. Koulun ihmissuhteet, siis opettajien ja oppilaiden väliset suhteet sekä opettajien suhtautuminen vanhempiin ja heidän kasvatustietoihinsa.
3. Yhden mielestä myös taukoja on liian vähän, kolmea tuntia ei jaksaa yhdellä viiden minuutin tauolla.
4. Yhdeltä olivat ikävä kyllä myös rahat opiskeluun loppuneet.
5. Yksi oli laajentanut tekstiilitietämystään tekstiilipuolelta myös vaatetuspuolelle, vaikka tunsikin olevansa ennen kaikkea tekstiili-ihminen.

Yhteenveto

Enimmäkseen alaan ja opiskeluihin suhtauduttiin myönteisesti, samoin kuin työssä saatuihin kokemuksiinkin. Joukossa oli myös rakentavaa kritiikkiä ja mielen tuuletusta. Myönteisimmin työssä oppimiseen ja opiskeluun yleensä suhtautuivat jo valmiiksi asioista kiinnostuneet.

5.2 Yritysten vastaukset

Yritykset on jaettu kolmeen osaan: tevanakenaiset, jotka ovat pieniä korkeintaan kymmenen työntekijän yrityksiä, suuret yritykset, jotka ovat yli viiden kymmenen työntekijän yrityksiä ja vaatetusliikkeet. Kaikkien kyselylomakkeet ovat liitteinä 2 - 4 työn lopussa. Tevanakenaisiin kuuluu yrittäjiä muiden jäsenten lisäksi. Vastauksia tuli 5, eli vastausprosentti oli 33,3 %. Kysely lähetettiin kolmelle suurelle valmistajalle, joista kaksi vastasi, eli vastausprosentti oli 66,6 %. Vaatetusliikkeitä oli neljä, joista vastauksen sain kahdelta eli vastausprosentti oli 50 %. Yritykset olivat 20 - 30 ja yli 50 työntekijän yrityksiä. Vaatetusliikkeiden kysymykset ovat joiltakin kohdin muista yrityksistä poikkeavia, mutta analysoin ne lisäkommentein yhdessä valmistajien vastauksien kanssa. Vertailen vastauksia niissä kohdissa, joissa ne eroavat toisistaan. Yrityskoolla ei näyttänyt olevan suurta merkitystä vastauksiin.

Jos palkkaisit työntekijöitä, ketä ja millaisia palkkaisit? (ikä, koulutustaso, muu peruste)

Vastauksissa asiakaspalvelutaitoa ja siitä haastetta hakevaa sekä siitä nauttivaa on pidetty tärkeänä, samoin ammattitaitoa ja kokemusta työelämästä. Työntekijän pitäisi olla ripeä ja asenteeltaan aktiivinen. Koulutukseksi riittää ammatillinen peruskoulutus ja mahdollinen myyjäkoulutus, joka tuo mukanaan kielitaitotoivomuksen (englanti ja ruotsi). Vaatetusliikkeet lisäsivät edellä olevaan, että työntekijän tulisi olla ”hyvä tyyppi” eli työyhteisöön ja tuleviin tehtäviinsä sopiva ja muukin myyjän perustaitoja kehittävä koulutus kuin varsinainen myyjäkoulutus olisi hyvä.

Suurten yritysten mielestä henkilöiden tulisi olla osaavia ja toimeen tarttuvia henkilöitä, iällä ja koulutuksella ei ole niin suurta merkitystä. Toimihenkilötehtäviin vaaditaan ammatillinen peruskoulutus, kielitaito ja atk-taidot.

Kuinka paljon tarvitsisit työntekijöitä, jotta työt sujuisivat? Entä ottaisitko vakituisia vai sesonkityöntekijöitä?

Yrityksissä käytetään alihankkijoita ja sesonkityöntekijöitä, toiminnan syklistyyden vuoksi. Kaikille sesonkiaikoina tarvittaville ei olisi töitä koko ajan, joten alihankkijoista ja sesonkityöntekijöistä haetaan toiminnalle joustoa.

Millaisiin töihin heitä tarvitsisit?

Työntekijöitä tarvittaisiin yrityksen kaikenlaisiin töihin sekä perusompelu- että kokoonpanotöihin. Samoin myymälätyö ja asiakaspalvelu ovat tärkeitä, suuriin yrityksiin myös logistisiin tehtäviin. Jos ja kun vaatetusliikkeet tarvitsisivat työntekijöitä, he hakisivat myyjiä. Molemmilla yrityksillä on myös oma korjauspalvelu, mutta niihin ei ole tarvetta hakea uutta väkeä.

Mitä vaadit ja odotat työntekijöiltäsi?

Vastauksissa asiakaspalveluhenki sekä ammattitaito ja ammatillinen kunnianhimo katsottiin tärkeimmiksi työntekijän ominaisuuksiksi. Muita tärkeitä ominaisuuksia olivat työntekijän nopeus, vastuuntunto, oma-aloitteisuus sekä mukava luonne ja sosiaalisuus. Työntekijöiltä edellytetään myös keskittymiskykyä ja huolellisuutta, yrittäjähenkisyttä, joustavuutta ja sopimuksissa pysymistä sekä tilannetajua ja maalaisjärjen käyttötaitoa. Työntekijän tulisi olla valmis työn kierto, hänellä tulisi olla rohkeutta tarttumaan työhön kuin työhön.

Tarvitsisitko esim. työllistämistukea työntekijöiden palkkaamiseen?

Vastaajien mielestä työllistämistuella saatavat työntekijät eivät yleensä ole sopivia heidän tarpeisiinsa, työvoimatoimistosta tulevien kykyihin ei myöskään välttämättä luoteta.

Työllistämistuki on joidenkin mielestä myös tarpeellinen ja sitä voitaisiin käyttää, jos on kyse tilapäisestä työvoimasta, muuten mieluummin otetaan koeajalle ja kun sopiva löytyy, palkataan omalla rahalla.

Jos et voi/halua palkata syy/syyt?

Suurin syy, ettei työntekijöitä palkata, on, että huonosta työntekijästä on vaikea päästä eroon ja erottaminen on raskasta myös työnantajalle. Puutetta on paitsi rahasta, myös tilasta ja työmäärästä. Toisaalta alivuokralaiset tulevat halvemmaksi kuin omat työntekijät. Työntekijöitä myös palkataan, kun tarvitaan. Vastauksissa näkyy myös tämän hetkinen lama ja sen vaikutukset yt-prosesseineen.

Mitä arvelet ammattioppilaitoksesta tai käsi- ja taideteollisuuskoulusta valmistuvan osaavan, mihin heillä on valmiuksia?

Yleisesti ottaen ammattiopistosta tulee tekijöitä ja käsi- ja taideteollisesta taiteilijoita – perusompelutaitoa sekä käden ja luovan taidon näkemystä, mutta vastaajien kokemuksen perusteella niin ei voida kuitenkaan yleistää, asia on enemmän kiinni harrastuneisuudesta ja henkilön persoonasta sekä asenteesta. Ammatillisessa koulussa opitaan perustaitoja, mutta osaaminen tulee tekemisen myötä ja erityisvartaloista ei koulussa saa kokemusta. Työn tekemisessä auttaa myös työkokemus ihan miltä alalta tahansa. Suurten yritysten mielestä perusammattitöihin, teoriaa on, mutta käytännön oppii vain tekemällä, samoin erikoisosaaminen opitaan työn myötä. Kieli- ja atk-taidot ovat ok.

Muita ajatuksia

Vastaajat toivovat työntekijöiltäkin yrittäjämäistä asennetta, se helpottaisi myös työntekijöiden palkkausta. Alan koulutukseen kaivataan asiakaslähtöisyyttä. Teollisuuden siirtyessä halvemman palkkatason maihin Suomeen jää korkealaatuisten erikoistuotteiden teko. Kun tekee useampia samanlaisia vaatekappaleita, osaaminen paranee.

Onko yritykselläsi koulutustarvetta? Jos, niin millaista?

Pienemmillä yrityksillä koulutustarvetta ei juuri ole, toivotaan vain valmistamisen opetusta teollisempaan suuntaan. Yksi yrittäjä opiskelee itse tuotekehittelijän erikoisammattitutkintoa. Suuret yritykset toivovat atk:n, kielen ja johtamisen koulutusta. Vaatetuspuolella myyjä kouluttaa muotikaupanliitto sekä myyjän työhön että pukeutumisneuvojiksi.

Teetkö/teetätkö alihankintatöitä?

Alihankintatyöt ovat keino tasata työn määrää niin pienillä kuin suurillakin yrityksillä, niitä joko tehdään itse tai omia töitä teetetään muilla. Yritykset tekevät yhteistyönä ompelutöitä, he tekevät toisille tai toiset heille. Alihankintaompelijoita voi olla myös useita.

Yrityksen koko

Tevanakenaisten yritysten koko 1 - 5, paitsi yhdessä 6 - 10. Molemmat suuret yritykset olivat yli 50 työntekijän yrityksiä. Vaatetusliikkeet olivat 20 - 30 ja yli 50 työntekijän yrityksiä.

5.3 Johtopäätöksiä kyselystä

Osalla opiskelijoista on haaveena oma yritys yksin tai yhdessä toisen samanhenkisen kanssa. Oman alan töihin haluavien haaveena olisi työhön pääsy vaatetusliikkeeseen, teatteriin tai museoon. Osa ei haluaisi ompelemaan pelkonaan, ettei osaa ja saa vain haukkuja. Opiskelijat haluavat työssä oppimisessa kartuttaa kokemusta alasta ja hankkia tarvittavia taitoja, halutaan tutustua työelämän ja yrittäjyyden arkeen sekä asiakaspalveluun ja kaupan alaan. He haluavat opetella monipuolisia taitoja, jotka eivät välttämättä tule esille koulussa. He oppivat ammattimaisia työtapoja, nopeutta ja muita käytännön asioita sekä asiakaspalvelua ja ongelmanratkaisutaitoja. He saivat tuntumaa työelämään ja yrittäjyyteen. Heidän itseluottamuksensa nousi, he saivat rohkeutta tehdä asioita sekä oppivat aikataulun merkitystä. He halusivat avoimuutta ja toivoivat, että työpaikoilla puhuttaisiin, kun asiat ovat tuoreita, jolloin mahdolliset virheet saataisiin korjattua.

Työnantajat hakevat työntekijöikseen ahkeria, asiakaspalvelutaitoisia ja siitä haastetta hakevia, osaavia ja työtä pelkäämättömiä henkilöitä. Työntekijällä täytyisi olla ammatillista kunnianhimoa, nopeutta, vastuuntuntoa, oma-aloitteisuutta sekä mukavaa ja sosiaalista luonnetta. Työntekijän tulisi olla huolellinen, yrittäjähenkinen, joustava, pysyä sopimuksissa ja hänellä pitäisi olla myös maalaisjärkeä ja tilannetajua.

Työnantajien työntekijöissä arvostamista asioita osa opetetaan koulussa, mutta osan oppii vain tekemällä ja olemalla työelämässä, kuten nopeuden ja käytännön työtavat. Myös työelämän arkeen ja yrittäjyyteen pääsee kunnolla tutustumaan vain työelämässä. Työelämään kasvaa vain työtä tekemällä. Monet opiskelijat olivat myös oppineet näitä taitoja työssä oppimisensa aikana, hyvä niin. Eli, jos työnantajat haluavat hyviä työntekijöitä, niin niitä saa ottamalla hyviltä tuntuneita opiskelijoita ja antamalla heidän harjoitella ja opetella työntekoa. Joku voi osata enemmän jo harrastuneisuutensa takia tai olla muuten vaan lahjakkaampi kuin toinen, mutta aina voi oppia uutta.

Kysely kaikkineenkin oli melko suppea ja etenkin oppilaitosten vastausten kapea jakautuma eri luokka-asteille ei tuonut niin laaja-alaista tulosta, kuin olisin toivonut. Kyselystä sai kuitenkin jonkinlaisen kuvan opiskelijoiden ajatuksista ja motivaatiosta.

6 PÄÄTELMÄT

Mitään sataprosenttista varmuutta ei siis tullut kyselyn perusteella. Itselleni jäi kuitenkin ajatus, että työnantajien on kilpailun vuoksi täytynyt usein hinnoitella työnsä niin alhaiseksi, että ”kisällin” kouluttamiseen ei tahdo olla resursseja. Tosin jos mahdollisuus ”kisällin” koulutukseen olisi, se voisi auttaa alaa saamaan ammattilaisia, joiden ei ole tarvinnut opetella kaikkia taitoja ”kantapään” kautta. Nuoremmat voisivat hyötyä vanhempien osaamisesta ja pystyisivät kehittämään alaa lisää. Mielestäni ihanne olisi, että useamman työntekijän työpaikoilla voisi ikäjakauma olla laaja. Silloin oppiminen voisi tapahtua sujuvasti.

Suomalaista tekstiiliteollisuutta voisi auttaa, jos yritykset pystyisivät tekemään laajemmin yhteistyötä keskenään ja ottaisivat kilpailijakseen maamme ulkopuolisen alueen. Yrityksillä voisi olla muitakin yhteisiä erityistoimihenkilöitä kuin yhteinen vientisihteeri, jota on jo kokeiltu /5, s. 30/. Pienillä yrityksillä, jotka eivät tee ulkomaankauppaa, voisi olla esim. yhteinen kirjanpitäjä. Yhteiset toimihenkilöt voisivat olla myös eräänlaisessa ”vuokrayrityksessä”, jonka palveluja jäsenyritykset voisivat tarvittaessa käyttää. Jäsenyritykset voisivat omilla jäsenmaksuillaan tai palvelumaksuillaan pitää vuokrayrityksen pystyssä. Toki vuokrayrityksellä pitäisi olla johtokunta yms., ne voisi koostua jäsenyritysten toimihenkilöistä. Pääasiassa vuokrayritys hoitaisi kuitenkin itse oman toimintansa. Työntekijät voisivat tehdä työnsä etätöinä tai olla tarvittaessa kyseistä palvelua tarvitsevan yrityksen tiloissa. Yhdessä toimien pärjäisimme paremmin.

LÄHDELUETTELO

Painetut lähteet

- 1 Lappalainen, Piippa – Almay, Minna, Kansakunnan vaatettajat, WSOY Porvoo 1996. 237 s.
- 2 Näreikkö, Heikki – Takalo, Tenho, Säikeistä yhteen Tekstiili- ja vaatetustyöväen historia, Gummerus Oy Jyväskylä 1986. 324 s.
- 3 Seppälä, Arto, Lanka läpi vuosisatojen, Gummerus Kirjapaino Oy Jyväskylä 2005. 328 s.
- 4 Salonen, Heikki M – Karinen, Jussi – Mattila, Heikki, Tekstiili- ja vaatetusteollisuuden kehittämistarpeiden kartoitus, raportti, EA-PROJECTS LTD. OY joulukuu 2007. 35 s.
- 5 Stenlund, Heikki, Modernin tekstiili- ja vaatetusalan klusterianalyysi Pirkanmaalla, Pirkanmaan TE-keskuksen julkaisuja 1, ESR Tampere elokuu 2004. 77 s.

Painamattomat lähteet

- 6 Ikaalisten käsi- ja taideteollinen oppilaitos, [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://ikata.lpkky.fi/dynamic/1/91.html>
- 7 Itä-Karjalan Kansanopisto, [www-sivu], [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://www.ikko.fi/ikko.php?sivu=etusivu.php>
- 8 Kuusamon kansanopisto, [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://edu.kuusamo.fi/kansanopisto/>
- 9 Kymenlaakson opisto, [www-sivu], [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://www.kyka.fi/>
- 10 Lahden kansanopisto, [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://www.lahdenkansanopisto.fi/>
- 11 Lahden kaupunki, [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa: <http://www.kukamitalahti.fi/main.php?id=98>

- 12 Päivölä, [www-sivut]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa:
<http://www.paivola.fi/etusivu/esittely>
- 13 Tampereen Ammattiopisto, [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa:
<http://www.tao.tampere.fi/tao/TAOWWWTAO/historia.html>
- 14 Wetterhoff maailmasta ², [www-sivu]. [viitattu 2.4.2009] Saatavissa:
<http://www.wetterhoff.fi/portal/suomi/historia/>

Opiskelijoiden lomake

Miksi olet alkanut opiskelemaan vaatetusalaa?

Mitkä ovat tulevaisuudenhaaveesi ja näkemyksesi alan suhteen?

Mitä odotat työharjoittelulta, työtehtävät, kokemus ym.?

Mitä olet oppinut harjoittelujaksolla?

Muita ajatuksia?

Opiskelutiedot

Missä oppilaitoksessa opiskelet?

Monesko opiskeluvuosi sinulla on menossa?

Tietojen lähetys

Tyhjennä

KIITOS LOMAKKEEN TÄYTTÄMISESTÄ

TEVANAKENAISET haastattelulomake

Jos palkkaisit työntekijöitä, ketä ja millaisia palkkaisit? (ikä, koulutustaso, muu peruste)

Kuinka paljon tarvitsisit työntekijöitä, jotta työt sujuisivat? Entä ottaisitko vakituisia vai sesonkityöntekijöitä?

Millaisiin töihin heitä tarvitsisit?

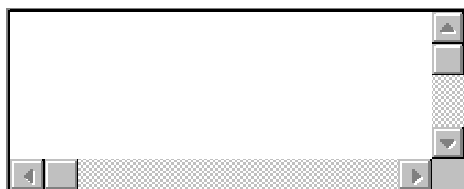
Mitä vaadit ja odotat työntekijöiltäsi?

Tarvitsisitko esim. työllistämistukea työntekijöiden palkkaamiseen?

Jos et voi tai halua palkata, syy/syyt?

Mitä arvelet ammattioppilaitoksesta tai käsi- ja taideteollisuuskoulusta valmistuvan osaavan, mihin heillä on valmiuksia?

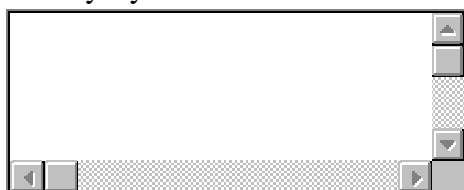
Muita ajatuksia

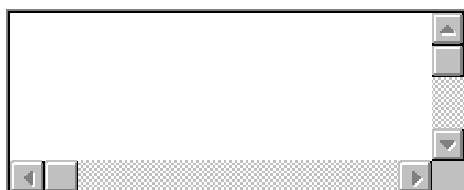
1-5 6-10 11-15 16-20 yli 20

Mikä on yrityksesi työntekijämäärä tällä hetkellä?

Ammattioppilaitos toivoo teidän vastaavan vielä muutamaaan ylimääräiseen kysymykseen.
Onko yritykselläsi koulutustarvetta? Jos on, niin millaista?

Teetkö/teetätkö alihankintatöitä?

Tietojen lähetyk

Tyhjennä

Kiitos vastauksista!

Yrityksen haastattelulomake

Työntekijöiden tarve yrityksessasi

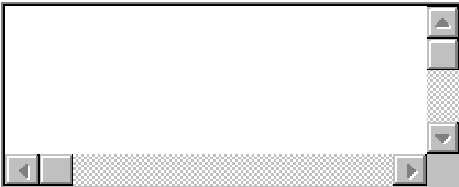
Jos palkkaisit työntekijöitä, ketä ja millaisia palkkaisit? (ikä, koulutustaso, muu peruste)

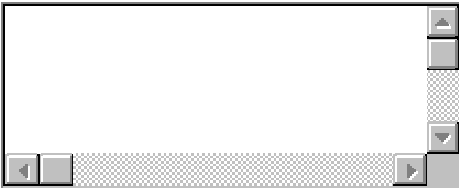
Kuinka paljon tarvitsisit työntekijöitä, jotta työt sujuisivat ja vakituisiksi vai sesonkeihin?

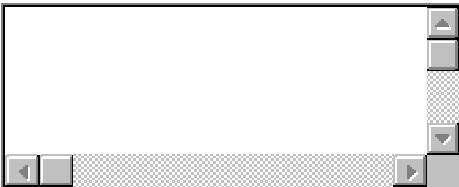
Millaisiin töihin heitä tarvitsisit?

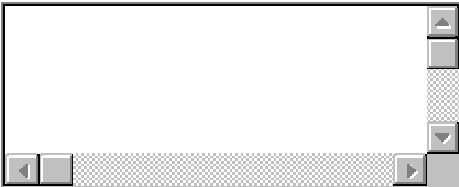
Mitä vaadit ja odotat työntekijöiltäsi?

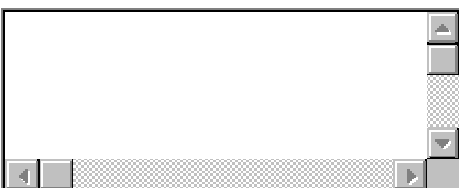
Tarvitsisitko esim. työllistämistukea työntekijöiden palkkaamiseen?

Jos et voi tai halua palkata, syy/syyt?

Mitä arvelet ammattioppilaitoksesta tai käsi-/taideteollisuuskoulusta valmistuvan osaavan, mihin heillä on valmiuksia?

Muita ajatuksia?

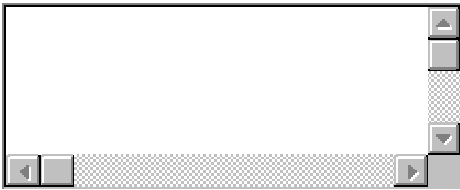
Yrityksesi koko

1-10 11-20 21-30 31-40 41-50 yli 50

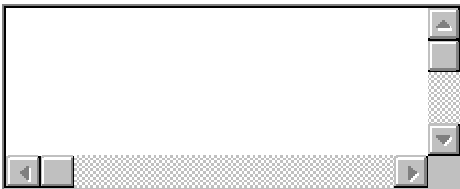
Merkitse sopiva vaihtoehto

Koulupuolelta halutaan vielä kysyä seuraavat kysymykset:

Onko yritykselläsi koulutustarvetta? Jos on, niin millaista?

Teetkö/teetätkö alihankintatöitä?

Tietojen lähetyk

Tyhjennä

KIITOS VASTAUKSESTASI

Koulutuksen ja työelämän kohtaaminen

Yrityksenne nimi ja tiedot pysyvät salassa, mutta jos haluatte palautetta kyselystä, kirjoittakaa sähköpostiosoitteenne lomakkeen loppuun.

Jos palkkaisitte työntekijöitä yrityksenne, niin millaisiin tehtäviin?

Millaista koulutusta toivotte työntekijöillänne olevan?

Mitä vaadit ja odotat työntekijöiltäsi?

Mitä taitoja arvelet ammattikoulusta ja käsi- ja taideteollisesta oppilaitoksesta valmistuvalla olevan?

Olisiko työntekijöiden palkkaukseen apua työllistämistuesta?

Onko yrityksessäsi oma vaatteiden korjauspalvelu vai teetättekö korjaukset ulkopuolisella?

Onko teillä henkilöstönne lisäkoulutustarvetta?

1-10 11-20 21-30 31-40 41-50 yli 50

Mikä on yrityksenne työntekijämäärä?

Mikäli haluatte kyelyn tuloksista lyhyen yhteenvedon, niin kirjottaisitteko sähköpostiosoitteenne

Tietojen lähetys

Tyhjennä

Kiitos vaivannäöstänne!